

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені В. Н. КАРАЗІНА
ФАКУЛЬТЕТ ІНОЗЕМНИХ МОВ

Кафедра англійської філології та методики викладання мови

Рекомендовано до захисту
Протокол засідання кафедри № 5
від «20» листопада 2025 р.
Завідувач кафедри Морозова І.І.
(прізвище та ініціали)

_____ (підпис)

КВАЛІФІКАЦІЙНА МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

**ВЕРБАЛІЗАЦІЯ КОНЦЕПТУ ДУША/ SOUL В МОВНІЙ КАРТИНІ СВІТУ
УКРАЇНЦІВ ТА АНГЛІЙЦІВ**

Виконавець:

Студентка: II курсу магістратури,
групи АМП-61

Павленко Анна Василівна
(прізвище, ім'я, по батькові)

Керівник роботи:

Шастало Віра Олександрівна, канд. філол. наук,
доцент

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

Підсумкова оцінка:

за національною шкалою: _____

кількість балів: _____

Підпис керівника _____

Кваліфікаційну магістерську роботу захищено на засіданні Екзаменаційної комісії

Протокол № _____ від «_____» _____ 2025 р.

Голова Екзаменаційної комісії

(підпис)

_____ (прізвище та ініціали)

Харків – 2025

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ	7
1.1 Визначення та структура лінгвокультурного концепту в антропоцентричній парадигмі мовознавства	7
1.2 Картина світу та мовна особистість	11
1.3 Концепт як базова категорія лінгвокультурології	13
1.4 Поняття ДУША в гуманітарних науках	15
Висновки за розділом 1	17
РОЗДІЛ II. ВЕРБАЛІЗАЦІЯ КОНЦЕПТУ ДУША / SOUL У МОВНІЙ КАРТИНІ СВІТУ	20
2.1. Аналіз семантичних особливостей концепту ДУША в українській мові.	20
2.2. Вплив культурних факторів на реалізацію концепту ДУША в українській мові	24
2.3. Аналіз семантичних особливостей концепту ДУША/ SOUL в англійській мові	30
2.4. Специфіка репрезентації концепту ДУША/ SOUL в англійській мові	35
2.5. Контрастивний аналіз лінгвокультурних особливостей вербалізації ДУША/ SOUL в українському та англійському світобаченні	39
Висновки за розділом 2	43
ВИСНОВКИ	46
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	48
ДОДАТОК А	57
SUMMARY	58

ВСТУП

Концепт – відносно нове поняття в українській мові, яке почало вивчатись українськими дослідниками з кінця 1990-х років. Спочатку дефініція концепт була синонімом до визначення поняття. Лише з часом їх ідентичність та своєрідність зростала. Попри логічне формулювання загальних, суттєвих ознак об'єкта та його сутності, що характерно поняттю, концепт розглядає емоційні, образні, символічні та культурні елементи слова, підкреслюючи суб'єктивність предмету. Саме тому дослідження концепту є досить актуальним сьогодні.

Обраний для вивчення концепт ДУША/ SOUL, відіграє важливу роль в формуванні та вживанні сучасниками, адже має багате поняттєве, ціннісне та образне значення, як в українській так і в англійській мові. Не дивлячись на схожість вживання ДУША/ SOUL в обох культурах, їх концепти все таки відрізняються. Філософи Античності та Давньої Греції трактують ДУШУ/ SOUL, як носій людської сутності з індивідуальним світом особистості. Проте під впливом таких факторів, як менталітет народу, об'єктивна дійсність та історичні обставини це поняття набувало нових та різноманітних значень в українській та англійській культурах.

Актуальність дослідження полягає в динамічному розвитку мови, що супроводжується зміною значення слова та набуттям нових понять. Концепт ДУША/ SOUL виступає як ціннісний орієнтир в українській та англійській мовних картинах світу. Завдяки відображенню моральних та релігійних поглядів людей, вивчення даного концепту сприяє налагодженню міжкультурного взаєморозуміння. Також, дане дослідження піднімає питання передання суті в перекладознавстві, ажде значення слова може мати зовсім різні еквіваленти залежно від контексту та часу. Вивчення, аналіз і порівняння вживання концепту в мовах допоможуть зрозуміти логіку та світосприйняття народів, що внесе певний вклад в сучасний розвиток лінгвокультурології.

Об'єктом дослідження є концепт ДУША/ SOUL в мовній картині світу українців та англійців.

Предметом дослідження виступають понятійна, образна та ціннісна складові концепту ДУША/ SOUL в українській та англійській мовних картинах світу.

Мета дослідження - порівняти спільні та відмінні риси складових концепту ДУША/ SOUL та особливості його вербалізації в зазначених лінгвокультурах.

Реалізація зазначеної мети потребує розв'язання таких **завдань**:

- теоретично підготуватись: глибоко розуміти наукові терміни та вміти оперувати ними;
- дослідити розвиток та структуру концепту ДУША/ SOUL в лінгвокультурології;
- розглянути понятійну складову концепту ДУША/ SOUL в етимологічному й семантичному аспектах в українській та англійській мовних картинах світу;
- проаналізувати ціннісну та образну складові концепту ДУША/ SOUL в культурі обох мов;
- знайти спільні та відмінні риси складових концепту методом контрастивного аналізу культурно-національних особливостей вербалізації понять.

Матеріал дослідження. Загальна вибірка складає близько 300 фрагментів англійського та українського дискурсу, що об'єктивують обраний концепт, вилучених із художньої літератури; близько 110 висловлень-паремій на позначення концепту ДУША/ SOUL (відібраних з лексикографічних англійських джерел та художніх текстів, що його актуалізують).

Протягом написання дипломної роботи були використані наступні **методи дослідження**:

1. Описовий метод (збирання, систематизація та узагальнення мовного матеріалу);

2. Етимологічний аналіз (виявлення первісних смислів та впливів на формування ролі в сучасній мовній картині світу);
3. Аналіз словникових дефініцій і компонентний аналіз лексем (для виокремлення лексичних номінацій концепту);
4. Побудова лексико-семантичного поля (виявлення та систематизація мовних одиниць, що виражають концепт і належать до однієї смислової групи);
5. Компонентний аналіз (глибоке дослідження складових лінгвокультурології);
6. Концептуальний аналіз (розбір структури та ознак концепту ДУША/ SOUL).

Наукова новизна дослідження полягає в реконструкції структури концепту ДУША/ SOUL у двох мовних картинах світу з урахуванням поняттєвої, ціннісної та образної складових української й англійської лінгвокультурологій.

Отримані результати будуть корисними при створенні двомовних словників концептів, а також в перекладацькій діяльності. Вони можуть слугувати для кращого розуміння співрозмовника в міжкультурній комунікації. Окрім цього, будуть актуальними для поглибленого вивчення когнітивної лінгвістики та лінгвокультурології.

Апробація результатів дослідження представлена у статті, опублікованій у збірнику «Молоді фахівці – майбутнє науки» (№18) 2025 р. Також, вивчений матеріал був представлений на науковій конференції у вигляді доповіді за вивченим матеріалом.

Обсяг і структура роботи. Магістерська складається зі вступу, двох розділів із висновками до кожного, загальних висновків, списку використаних теоретичних джерел (65 публікацій, з них іноземними мовами – 18 позицій). Робота містить 1 таблицю. Загальний обсяг роботи становить 59 сторінок, обсяг основного тексту – 41 сторінка.

У **вступі** розкрито актуальність теми і наукову новизну, визначено мету і завдання роботи, методи дослідження, теоретичне і практичне значення дослідження.

У **першому розділі** «ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ» узагальнено відомості про структуру лінгвокультурного концепту; роль людини в картині світу; значення поняття «концепт» та вживання слова ДУША/ SOUL в гуманітарних науках.

Другий розділ «ВЕРБАЛІЗАЦІЯ КОНЦЕПТУ ДУША/ SOUL У МОВНІЙ КУЛЬТУРІ УКРАЇНЦІВ ТА АНГЛІЙЦІВ» присвячено розгляду семантичних особливостей концепту ДУША/ SOUL в українській та англійській мовах; різних впливів на формування понять та їх способів реалізації; порівняльний аналіз вживання слів ДУША і SOUL.

У **загальних висновках** підведено підсумки проведеного дослідження.

РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ

1.1 Визначення та структура лінгвокультурного концепту в антропоцентричній парадигмі мовознавства

Сучасна лінгвістика дедалі частіше звертається до вивчення мови як складної системи, тісно пов'язаної з культурою та людським мисленням. Лінгвокультурологія є одним з найважливіших напрямів такого підходу. Це галузь мовознавства, що досліджує взаємодію мови та культури. Цей підхід формується в руслі антропоцентричної парадигми мовознавства, де людина постає центральною ланкою, а мова – як інструмент пізнання та концептуалізації навколишньої дійсності.

Лінгвокультурологія досліджує, як у мовній тканині закарбовуються культурні моделі світу, цінності, стереотипи, уявлення про людину та її місце у світі. Вона дозволяє побачити, що мова – це не просто засіб передачі інформації, а своєрідний «сховище пам'яті» колективного досвіду народу. За словами Приходька А. М., концепти, якими оперує людина у мовленні, є своєрідними культурними кодами, що втілюють у собі як раціональні знання, так і емоційно забарвлені образи [21, с. 28]. Це положення особливо важливе для розуміння концептів, що стосуються фундаментальних понять людського існування.

Антропоцентризм у мовознавстві орієнтує дослідження на особистість мовця, його когнітивні процеси та світогляд. У цьому контексті мова не лише засіб комунікації, але й основа формування культурної та національної ідентичності. На думку Приходька А. М., лінгвокультурологія досліджує концепти, що відображають колективну ментальність та цінності певної спільноти [21, с. 12]. Автор наголошує на тому, що концепти є своєрідними ментальними утвореннями, які структурують культурні знання та визначають особливості мовного мислення.

Особливе місце у лінгвокультурології займає концепт ДУША, який функціонує як універсальний і водночас глибоко національно-специфічний

феномен. Аналіз цього концепту дозволяє простежити, як різні культури осмислюють людську сутність, моральність та духовність.

Дослідження Приходька А. М. підтверджують, що антропоцентризм відкриває нові горизонти для аналізу концептів. Зокрема, мовознавець розглядає концепти як «культурні архетипи», що транслують суспільні уявлення та моделі поведінки [21, с.37]. Це положення є ключовим для розуміння ролі концепту ДУША у мовній картині світу.

У своїй монографії «Зіставна лінгвокультурологія» автори Мізин К.І та Петров О.О. звертають увагу на необхідність розглядати концепти як динамічне утворення, що змінюється під впливом культурних і соціальних факторів [8, с. 5]. Це положення особливо актуальне для концепту ДУША, адже його значення зазнає трансформацій у різних історичних періодах та соціокультурних умовах.

У сучасній лінгвістиці дедалі виразніше окреслюється тенденція зміщення фокусу від формальної структури мови до глибинних механізмів її функціонування у свідомості людини. Антропоцентрична парадигма мовознавства, яка сформувалася на межі ХХ–ХХІ ст., пропонує розглядати мову не як самодостатню систему знаків, а як живий простір відображення людського мислення, досвіду та культури. У цьому підході центральною постаттю виступає мовна особистість, а мова постає як інструмент пізнання світу, творення смислів та формування ідентичності.

Отже, лінгвокультурний концепт розглядає складну культурну структуру, яка відіграє ключову роль в мовленні та сприйнятті світу окремою особистістю або спільнотою. Ця структура об'єднує в собі різні компоненти, що взаємодіють між собою, формуючи повноцінне бачення поняття в рамках певного мовного контексту.

Зміст лінгвокультурного концепту складається з трьох компонентів: поняттєвого, образного та ціннісного. З точки зору Приходько А. М., концепт ДУША є багатосаровим. Він містить всі три компоненти, кожен з яких відображає різні аспекти культурного сприйняття світу [22, с. 89].

Поняттєва складова концепту включає його мовну фіксацію, позначення, опис, структуру ознак, дефініцію, зіставні характеристики концепту відносно до тих чи інших концептів. Образна складова концепту складається із зорових, слухових, тактильних, смакових тощо характеристик предметів, подій, відображених у пам'яті, це релевантні ознаки практичного знання. Образна складова концепту формується когнітивними метафорами, що підтримують концепт у мовній свідомості. Оскільки концепт є одиницею культури, його центром завжди виступає цінність. Наявність цієї складової відрізняє культурний концепт від інших ментальних одиниць, якими оперує сучасна наука, наприклад, когнітивний концепт, фрейм, сценарій, скрипт, архетип, гештальт, мнєма, понятійна категорія і т.д. Сукупність концептів, що аналізуються в аспекті цінностей, утворюють ціннісну картину світу [24].

З точки зору лінгвокультурології, концепт ДУША є багатошаровим. Він містить поняттєвий, образний та ціннісний компоненти, кожен з яких відображає різні аспекти культурного сприйняття світу. Поняттєвий компонент пов'язаний з дефініціями та раціональним осмисленням, образний – з метафорами та символами, а ціннісний – із системою моральних орієнтирів суспільства [22, с. 89].

Зокрема, лінгвокультурний концепт як носій та одиниця структурування культурно значущої інформації в текстах поділяється на: 1) семантичний компонент; 2) культурно-прагматичний компонент; 3) когнітивний компонент.

На основі семантичного компоненту, який є основним значенням концепту, визначається базовий зміст, який концепт передає у мові. Цей зміст тісно пов'язаний з культурними та соціальними нормами, що дозволяє людині інтерпретувати та використовувати мовні одиниці у відповідності до своїх культурних взірців.

Культурно-прагматичний компонент включає традиції, символи, міфи, історичні референції, які наділяють концепт додатковими шарами значень. Ці культурні аспекти впливають на спосіб вживання та розуміння концепту в певному соціальному середовищі, інтегруючи його у ширший культурний

дискурс. До того ж, компонент пов'язаний із способами використання концепту в реальних комунікативних ситуаціях. Це стосується того, як концепт впливає на поведінку мовця, його вибір мовних засобів та стилістичні рішення в залежності від контексту спілкування.

Прагматичний аспект визначає, наскільки ефективно концепт може бути використаний для досягнення комунікативних цілей, а також його здатність адаптуватися до нових соціальних і культурних умов.

Когнітивний компонент описує, як інформація про концепт організована і зберігається у людському розумі. Це включає ментальні образи, ідеї, уявлення та асоціації, які формуються навколо концепту. Ці когнітивні структури дозволяють людям не тільки зберігати інформацію, але й ефективно використовувати її в мовленні та мисленні.

Таким чином, структура лінгвокультурного концепту відображає комплексну взаємодію між мовними, когнітивними та культурними елементами, що разом формують глибоке та багатогранне розуміння поняття в межах певної мовної спільноти. Ця структура відіграє вирішальну роль у формуванні мовної картини світу особистості, впливаючи на її спосіб сприйняття та взаємодії з навколишнім соціокультурним середовищем [15].

Комплексна структура лінгвокультурного концепту дозволяє детально аналізувати, як мова відображає та формує культурні ідентичності. Важливість розуміння цієї структури виходить за рамки теоретичного аналізу, пропонуючи практичні підходи до викладання мов, перекладу, а також міжкультурної комунікації. Ця секція далі розглядає різні аспекти лінгвокультурного концепту, зокрема його вплив на мовну політику, освіту та міжособистісне спілкування.

Водночас, лінгвокультурні концепти є цінним інструментом який допомагають аналізувати як мовні так і культурні аспекти. Вони можуть використовуватися для аналізу культурних практик та розуміння глобальних культурних тенденцій. Через це, лінгвокультурні концепти забезпечують необхідну основу для розробки теорій міжкультурної взаємодії та глобалізації.

На підставі наведеного можна зазначити, що лінгвокультурологія, яка розвивається в межах антропоцентричної парадигми, створює підґрунтя для вивчення концепту ДУША як складного, багаторівневого утворення. Вона дозволяє побачити, як у мовних структурах віддзеркалюється духовний світ людини, її моральні й естетичні уявлення, та як ці уявлення транслуються й змінюються від покоління до покоління.

1.2 Картина світу та мовна особистість

Концепція «картини світу» тісно пов'язана з ідеєю мовної особистості у лінгвокультурології. Вона відображає реальність та формується через мовні засоби, що є виразом культурних і психологічних аспектів конкретної особистості. Індивід виступає як медіатор між зовнішнім світом і внутрішньою картиною світу, перетворюючи зовнішні події та явища на мовні образи. Приходько А.М. зазначає: «Мовна картина/модель світу, створювана лінгвокультурологією, є завжди суб'єктивним образом об'єктивної дійсності [20]. Вона має риси як загальнолюдського (наднаціонального), так і етноспецифічного (національного) світосприйняття і світорозуміння».

Людина як мовний суб'єкт формується на основі культурних, соціальних, освітніх і особистісних чинників. Кожна особистість вибудовує свою мовну картину світу, використовуючи мовні одиниці, які відображають її індивідуальне сприйняття реальності. Як зазначає Живіцька І. А.: «Кожна мова, як відомо, відображає спосіб сприйняття і концептуалізацію світу тим чи тим етносом, що вирізняється своєю історією, культурою, своїми цінностями» [7]. Це, власне, і складає «національну модель світу», яка є цілісним образом активності людини». Це сприйняття може бути виражене через метафори, порівняння, епітети, які мають не тільки семантичне, але й культурне навантаження.

Мова є не лише засобом комунікації, але й інструментом формування сприйняття. Через мову людина інтерпретує світ навколо себе, надаючи

значення різним аспектам життя. Вивчення мовної картини світу дає можливість зрозуміти, як культурні взаємодії та особистісні переконання впливають на мовлення [5].

Кожна мовна особистість не існує в ізоляції; вона взаємодіє з іншими мовними особистостями, що призводить до синтезу культурних і мовних картин світу. Ці взаємодії можуть впливати на зміни в мовному ландшафті, враховуючи, що мовні практики адаптуються до змін у соціокультурному середовищі.

Для вивчення мовної картини світу і мовних особистостей використовуються різноманітні методології, включаючи когнітивний аналіз, культурологічний підхід та емпіричні дослідження. Останні дозволяють детально аналізувати як лінгвістичні, так і культурні аспекти мовлення.

Кожна мовна особистість має унікальну картину світу, яка виражається через мову та є результатом культурного, історичного та особистісного досвіду. Вивчення цих картин дозволяє глибше зрозуміти механізми мовного відображення реальності, а також роль мови в культурному розвитку та міжособистісній взаємодії. Важливо визнати, що мовна картина світу є не статичною, а динамічною системою, яка змінюється та адаптується з часом, відображаючи зміни в культурному контексті та особистісному розвитку.

Мовна картина світу є відображенням культурних та індивідуальних особливостей, які виявляються в процесі міжкультурної комунікації. У цьому контексті мовна особистість виступає як активний учасник міжкультурного діалогу, де відбувається обмін мовними картинами світу. Це веде до збагачення мовної картини світу через адаптацію та інтеграцію нових культурних елементів.

Глобалізація має значний вплив на мовні карти світу, сприяючи процесам гомогенізації та гетерогенізації культурних ідентичностей. Це впливає на мовну особистість, змушуючи її адаптуватися до нових мовних та культурних реалій. Мовні особистості постійно переосмислюють власні мовні картини світу,

інкорпорує в них елементи різних культур, що веде до створення багатовимірної мовної картини [1].

Мовна картина світу виступає не тільки як відображення реальності, але й як засіб формування культурної ідентичності. Через мову люди виражають свої цінності, переконання та історичний досвід, що відіграє ключову роль у формуванні їхньої ідентичності. Мовні засоби, такі як лексика, фразеологія та граматики, дозволяють індивідам створювати образи та наративи, які є основою для ідентифікації себе з певною культурою [20].

Для глибшого розуміння мовної картини світу використовуються різні методи лінгвістичного аналізу. Когнітивний підхід дозволяє досліджувати, як мовні образи формуються в умах людей, тоді як дискурсивний аналіз розкриває способи, через які мова використовується для створення та передачі культурних значень у соціальних інтеракціях.

У сучасному глобалізованому світі мовні картини світу взаємодіють та перетинаються, створюючи нові форми культурного синтезу. Цей процес часто веде до виникнення нових мовних гібридів та піджанрів, які можуть відігравати важливу роль у культурній адаптації та інтеграції. Розуміння цих процесів є критично важливим для аналізу сучасних мовних змін і культурних трансформацій [21].

Ці динаміки в мовному та культурному контекстах вказують на безперервний розвиток мовної картини світу, що є відображенням змінюваного культурного ландшафту. Вони також підкреслюють значення мови як засобу культурного вираження і міжкультурного обміну, акцентуючи на її ролі у формуванні глобальної культурної ідентичності.

1.3 Концепт як базова категорія лінгвокультурології

Спираючись на роботу Полюжина М.М. можна зазначити, що концепт – це лінгвокогнітивне явище, яке зображує мовну картину світу індивіда та формує комплекс понять, конотацій та асоціацій відповідного слова [18].

Концепт можна розглядати як своєрідний вузол, у якому перехрещуються знання, уявлення, асоціації та емоційні реакції мовної спільноти. Він є не лише одиницею колективної свідомості, а й своєрідним індикатором цінностей, настанов та менталітету народу. Білобровська К. вказує, що «Структура свідомості людини означена через концепти» [3, с. 130].

В лінгвокультурології концепт займає центральне місце, оскільки він є поняттям або ідеєю, яка є фундаментальною у структурі пізнання та культурних кодах суспільства. Концепти формують базу для мовної картини світу та відіграють ключову роль у способі, яким люди інтерпретують і засвоюють своє культурне середовище. Крім того, вони інтегрують особистісні і культурні досвіди, емоції, асоціації та ставлення до предмету або явища, стаючи таким чином ключовим елементом у мовному вираженні та комунікації [15].

Лінгвісти Шевченко О.М. та Шевченко Н.С. зазначають, що «Мова постає центром усієї когнітивної діяльності людини, репрезентантом її когнітивних процесів та здібностей. Вона відкриває доступ до світу іншої людини, до структур її свідомості [25]...». Також дослідники зазначають, що «на сучасному етапі розвитку лінгвістичних досліджень розв'язання багатьох теоретичних та практичних проблем пов'язується з вивченням особливостей представлення знань у мові...[там само], що і стало поштовхом до виокремлення когнітивістики як окремого напрямку».

Концепти не тільки відіграють роль у когнітивних процесах, але й є вирішальними у формуванні мовної особистості та культурної ідентичності. Через мовні вираження концептів, люди можуть ділитися своїми думками та емоціями, водночас адаптуючи свої культурні знання та цінності до соціальних контекстів. Це сприяє розвитку міжкультурного розуміння та взаємодії.

Мовна реалізація концептів може відбуватися різними способами, включаючи використання спеціалізованої лексики, метафор, семантичних полів та інших мовних механізмів, що дозволяють точно передати значення концептів у мовленнєвому потоці.

В лінгвокультурологічному контексті, дослідження концептів включає аналіз їхньої функціонування та реалізації у мові, що відбиває ширші культурні патерни та цінності. Це дослідження може включати порівняння концептів у різних мовах, що дозволяє виявити культурно-специфічні особливості та спільні мотиви у мовному представленні ідей [4].

Аналіз концептів в міжкультурній перспективі забезпечує глибоке розуміння того, як різні культури осмислюють і виражають універсальні та унікальні аспекти людського досвіду. Це також відкриває можливості для аналізу культурних змін та їх впливу на мовні практики, особливо в контексті глобалізації та соціальних трансформацій.

Вивчення концептів у лінгвокультурології не тільки виявляє культурні та когнітивні аспекти мови, але й сприяє розумінню ширших соціокультурних динамік. Це важливо для розробки ефективних комунікативних стратегій та для глибшого розуміння міжкультурної взаємодії.

1.4 Поняття ДУША в гуманітарних науках

Значення ДУША виявляє себе як одине із тих концептів, у яких перехрестилися філософський вимір, психологічний підхід, релігієзнавчий і культурологічний аспекти разом з літературо- та мистецтвознавством. Це слово супроводжує людство від найдавніших часів, змінюючи свої значення та інтерпретації разом із трансформаціями світогляду. У лінгвокультурологічному вимірі воно постає як культурний феномен, що об'єднує індивідуальне й колективне, матеріальне й духовне.

У філософському вимірі поняття ДУША/SOUL стає предметом серйозних роздумів ще з часів Платона, Августина, Декарта. Проте англійська традиція, особливо з XIX ст., переосмислює ДУШУ/SOUL не лише як трансцендентну субстанцію, а й як психоемоційну категорію. У творах Емерсона Р.У., Торо Г.Д. та Освальда ДУША/SOUL набуває функції внутрішнього голосу, джерела свободи, інтуїції, морального закону. Сьогодні ця традиція продовжується в

гуманістичній психології. Американські психологи Ролло Р. М. і Роджерс К. Р. визначають ДУШУ/SOUL як екзистенційний вимір особистості [9].

Варто також відзначити, що у релігійному дискурсі обох мов слово ДУША/SOUL виступає як символ безсмертя й моральної відповідальності. У православній традиції ДУША сприймається як осередок духовності, у якому закладено божественну іскру. У протестантській культурі, характерній для англomовних країн, ДУША/SOUL часто ототожнюється з індивідуальною відповідальністю перед Богом та необхідністю особистого спасіння. Це культурне розходження добре ілюструє різні ментальні моделі, в яких живуть носії цих мов.

Концепт ДУША в українській традиції має тривалу історію, що простежується ще з дохристиянських уявлень про «духа предків», якого треба вшановувати через обрядовість, поминальні дні, сакральні місця. Ці уявлення трансформувались під впливом християнства, однак не зникли повністю – у народній свідомості ДУША продовжує бути чимось таким, що «відлітає», «відчуває», «живе після смерті». У піснях, приказках і казках ДУША зображується як частина людини, яку можна втратити або врятувати. При цьому фольклор містить численні варіанти уявлень про її долю після смерті. Фольклорні та літературні тексти демонструють багатство образних сполучень: «душа лине», «душа трепетна», «від щирої душі». Вони підкреслюють емоційність та внутрішню відкритість української мовної особистості. Це збігається з висновками Вержинович., яка у своїх дослідженнях наголошує, що концепт ДУША в українській культурі несе в собі відбиток колективної взаємності й емоційного єднання [4, с. 103]. ДУША у свідомості українця – це не лише абстрактна сутність, пов'язана з життям після смерті, а й емоційна, чуттєва основа особистості, її моральне й психічне ядро.

В англomовній традиції еволюція слова ДУША/SOUL пройшла через філософську призму середньовіччя, християнського богослов'я, епохи Просвітництва і далі – до сучасного постсекулярного дискурсу. Зокрема, в текстах християнської традиції ДУША/SOUL – це безсмертна субстанція, що

має вибір між спасінням і загибеллю. Така дихотомія (*saved soul / lost soul*) є основою не лише теологічних трактувань, а й художніх образів у літературі Чосера Д., Мільтона Д. та Готорна Н. Водночас, сучасні протестантські, екуменічні чи нью-ейдж течії дедалі частіше розглядають ДУШУ не як елемент системи гріх-спасіння, а як ресурс для трансформації – *soul evolution, soul growth, higher self*. Ці фрази входять у лексикон медитативних практик, книг з саморозвитку, мотиваційних курсів.

Ще цікавішою є поява поняття ДУША/ SOUL у музичній традиції. У другій половині ХХ століття виникає музичний жанр soul, який уособлює виразність, емоційність та глибину почуттів. Цей культурний феномен яскраво ілюструє, як лексема, спочатку пов'язана із релігійними уявленнями, переходить у сферу мистецтва, набуваючи нових смислів та конотацій. Це підтверджує тезу Приходька А. М. про динамічність концептів та їхню здатність адаптуватися до нових культурних реалій [20, с. 112].

Отже, однією з ключових ознак українського мовного бачення концепту ДУША/SOUL є його глибока інтеграція в національні традиції, побутові уявлення та фольклорну свідомість. Це не лише частина філософських та релігійних дискурсів, а й структурна складова повсякденної мови, психології й музичного мистецтва. В цих сферах концепт ДУША виступає як цілісне явище: від абстрактного уявлення про внутрішню сутність до конкретних соціально-емоційних проявів.

Висновки за розділом 1

У результаті дослідження понять концепту, лінгвокультурології та їхньої ролі у мовній картині світу загалом, разом із тим, поглибленому вивченню вербалізації ДУШІ в гуманітарних науках можна зробити наступні висновки:

1. Лінгвокультурологія є невід'ємною частиною у розумінні мовної картини світу та інструментарію для її структуризації. Враховуючи вплив антропоцентризму на культурний аспект, можна зазначити, що концепт

лінгвокультурології розкривається з іншого боку. Людина надає сенс визначенням через призму свого пізнання та індивідуальності. Саме це є одним із найвпливовіших чинників для концепту ДУША у динаміці часу і змін. Отже, формування певного об'єму даних, розглядаючи роль людини, в цій науці наскрізно проходить в контексті особистості.

Для глибшого розуміння концепту ДУША необхідно в тому числі розглянути складові мовної культурології. Поняттєвий компонент пов'язаний з дефініціями та раціональним осмисленням, образний – з метафорами та символами, а ціннісний – із системою моральних орієнтирів суспільства. В свою чергу одиниця визначення класифікується на наступні частини:

Семантичний – висвітлює зміст концепту, узгоджений з культурними та соціальними нормами людей і відповідно інтерпретований ними.

Культурно-прагматичний – включає аспекти (традиції, символи, міфи, історичні референції), які наділяють способи використання і розуміння концепту додатковими забарвленнями. Він вимірює ефективність і адаптивність дефініції.

Когнітивний – описує узгодження концепту з думками. Ментальні образи, ідеї, уявлення та асоціації слугують не тільки як носій у пам'яті, а й застосовуються на практиці.

Аналіз культурних практик і теорій глобалізації та комплексний підхід до віддзеркалення мови в культурній ідентичності не тільки в теоретичних рамках, а також за ними дають фундамент для вивчення концепту ДУША, як багатовимірного. Більш того ДУША в парадигмі системи цінностей відкриває дослідникам шлях до джерел культури, які формують національну картину світу, що дозволяє розширити мовленнєві концепції.

2. Наступним кроком в дослідженні стала мовна картина світу та її формування під впливом людини. Модель світу базується на світобаченні, сприйнятті та досвіді мовців, яке може бути як загальнолюдським, так і етноспецифічним. Мова у цій моделі стає головним інструментом зображення світу очима індивідууму як особистості, так і частини соціуму. Найкращий

спосіб зрозуміти культуру та логіку народу, це почати вивчати мову через світосприйняття спільноти. Для цього і аналізують мовну картину, використовуючи наступні методи: когнітивний аналіз, культурологічний підхід та емпіричні дослідження. Оскільки розвиток не стоїть на місці та відношення людей до життя постійно змінюється, картина світу інтерпретується як динамічна система потребує періодичного дослідження. В сьогоденні, завдяки глобалізації, картина світу постає як мульти- та транскультурне явище, яке поєднує у собі різні народи з різноманітною історією. Мовні засоби постають ідентифікаторами кожної цивілізації. Завдяки ним людина створює мовні образи до будь-чого, що є важливою частиною дослідження концепту.

3. Концепт розкриває всі можливі поняття, асоціації та ідеї закладені в слово. Завдяки даній системі поглядів досліджуються цінності, менталітет та свідомість соціуму або особи. Саме через концепти і їх застосування легко зрозуміти логіку мовця, що грає релевантну роль в міжкультурній комунікації. Задля цього дослідники порівнюють реалізацію та функціонування концептів з одним, на перший погляд, і тим же значення в різних мовних групах. Крім цього, досліджуючи поняття та їх використання можна відстежити динаміку розвитку та зміни мови в національному та наднаціональному сприйняттях людей.

4. Концепт ДУШІ/SOUL часто вживається в гуманітарних науках, що каже про його цінність у суспільстві протягом століть. В англійській та українській мовних картинах світу система понять ДУША/SOUL досить тісно переплітається, постійно змінюючись відповідно до розвитку цивілізацій. З давніх часів у сфері філософії поняття ДУША набуває значення інтуїції, совісті та внутрішнього світу особистості. В релігії та літературі це символ безсмертя та моралі. В психології - трансформації, що можна спостерігати в книжках з саморозвитку та медитації. З ХХ століття з'являється цілий музичний жанр, присвячений даному концепту, в якому люди персоніфікують ДУШУ/SOUL, наділяючи почуттями та емоціями.

РОЗДІЛ II. ВЕРБАЛІЗАЦІЯ КОНЦЕПТУ ДУША / SOUL У МОВНІЙ КАРТИНІ СВІТУ

2.1. Аналіз семантичних особливостей концепту ДУША в українській мові

Концепт ДУША є лінгвокультурним явищем, яке можна поділити на понятійну, ціннісну та образну складові. В даному підрозділі розглядаємо понятійний компонент методом дослідження етимології слова ДУША та її значення в словниках. Визначу референти даного концепту та його лексико-семантичні групи.

Спираючись на етимологічний словник, українське слово ДУША споріднене з литовським *dvasià* «дух, дихання». Розвиток значення аналогічний в латинській *anima* «вітер, подих» та у грецькій *ψύχω* «видихаю, дму». До того ж українське слово схоже з болгарським (*душа́*), польським (*duża*), чеським (*duše*), словацьким (*duša*) та словенським (*dúša*) поняттями. Це й не дивно, адже всі мови проходять з праслов'янської та наділені первісним значенням суб'єкта, який дихає, а отже здатен до життя [34].

Розглянемо етимологічний розвиток концепту ДУША починаючи з Античності. Давньогрецький філософ Піфагор одним з перших визначив ДУШУ як безсмертне поняття та висунув теорію про проходження нею декількох життів (метемпсихоз). Пізніше з'являється багато висловлювань науковців та філософів того часу щодо даного концепту. Хочеться відзначити роботу давньогрецького мислителя Аристотеля «Про душу», в якій зображується нерозривний зв'язок душі та тіла. Філософ порівнює їх як очі та зір, щоб підкреслити важливість наявності душі, на неможливість існування без неї «*з втратою зору око вже не око, хіба тільки по імені, так само як око з каменю або намальованих очей*» [46].

У своїй праці «Держава» Платон порівнює душу з моральним станом людини, її розумом, волею та світобаченням: «*Бо добрий той, хто має добру душу*», – як приклад можна привести ще одну цитату, - «*Непринустимо, щоб*

його душа з юності виховувалась серед розбещених душ і спілкувалася з ними...» [53].

В Середньовіччі питання ДУШІ було досить актуальне у сфері релігії. Попри те люди та влада не заперечували існування знахарів, гадань та оберегів, хоч це йшло всупереч з церковними правилами. Більш того в той період люди таким чином намагалися захистити свою ДУШУ від нечисті. Нестор Літописець у творі «Повість минулих літ» підтверджує безсмертя ДУШІ, але звертає увагу на умову задля цього досягнення: *«Праведних же душі не вмирають»*, – або ж, – *«О горе душам їх! Бо лиху раду вони врадили, кажучи: “Зв'яжемо праведника”»* [51]. Отже, ДУША за часів Середньовіччя - це моральний стан людини, за який та буде нести відповідальність після смерті.

У період Відродження під впливом реформацій концепт ДУША набуває нового гуманістичного звучання. В побуті людей та устрої країни залишається релігійний підхід, проте також робиться акцент на внутрішньому світі людини, її важливості незалежно від морального вибору. Для підтвердження даної тези слугує цитата Вишневського І. з «Послання»: *«І не лякайтеся тих, хто тіло вбиває, а душі вбити не може, але бійтеся більше того [47], хто може й душу, й тіло вам занести в геєні»*. Починають брати до уваги чинники, які можуть спокушати. Відповідальність людини за гріх починає частково спрощуватися [47].

В Новий час концепт ДУША починають сприймати раціонально та інколи відносити до психологічного сектору. Тепер ДУША - це мисляча субстанція. Людина сприймається як вільний об'єкт, який може обирати. Її вже ніхто не спокушає, як це було під час Ренесансу, але й при тому особистість не уподібнюється Божому образу як це було за часів Середньовіччя. Відомий філософ та письменник Сковорода Г.С. у своєму вислові задає риторичні питання, які підкреслюють важливість понятійної взаємозаміни людина – ДУША – внутрішня свобода: *«...Яка нам користь дістати у володіння цілий Всесвіт, а душу загубити? [54] Що ти у світі знайдеш таке дороге і корисне, що б замінити зважився за душу твою?»* [54].

У ХІХ столітті, в період Романтизму, піднімається питання національного відродження. Під цим впливом ДУША постає як джерело духовної сили, народ та колективна сутність нації. Про це говорять у своїй творчості Шевченко Т.Г.: «...*Не вмирає душа наша,/ Не вмирає воля...*» [58], Куліш П.О.: «*Нехай усі землі, всі язики знають,/ Як велику душі за весь мир горюють.*» [50] та Леся Українка: «*Так, плачмо, браття! мало ще наруги./ Бо ще душа терпіти силу має;/ Хай не дає спокою, хай палає!*» [57].

На початку ХХ століття під впливом модернізму ДУША уподібнюється внутрішньому конфлікту. Вона зображує глибинний світ індивіду, його страждання й переживання кризи. Нотки драматичності спостерігають у творі того часу «Поети» Кобилянської О.Ю.: «*Була в мене колись поранкова душа. Се значить стільки, що щастя, сонячне проміння, весна...*» [48].

З приходом радянської влади релігія починає засуджуватися. Знищується будь-яке згадування про неї. Не обійшло це й концепт ДУШІ. Його почали відносити суто до психологічної галузі, зображуючи як моральний стан людини.

У сьогоденні поняття ДУШІ продовжує трансформуватися. Це не тільки опис психологічного стану або індивідуальної духовності, концепт охоплює колективну самосвідомість, пам'ять, свободу, мову та творчість народу.

В сучасних українських словниках [32, 38, 39] поняття ДУША є багатограним та має глибоке значення у мові, культурі та світогляді українського народу. Згідно зі словником, концепт ДУША можна розбити на 6 груп за значенням:

1. Носій моральних, емоційних та духовних якостей. Виражає внутрішню сутність людини, її почуття та думки. Наприклад, фраза «*душа радіє*» вказує на внутрішнє щастя чи задоволення.
2. Високі моральні якості – доброта, щирість, невинність. Вираз «*чиста душа*» символізує людину з бездоганними принципами.
3. Метафора емоційної глибини та здатності переживати радість чи біль. Наприклад, «*душа болить*» означає сильне хвилювання або страждання.

4. Безсмертна сутність, що продовжує існувати після смерті будь-якої живої істоти. Фраза «*віддати душу Богу*» є аналогом поняття смерті.

5. Символ особистості людини після смерті, що відображається у народних звичаях похоронів і поминання. Наприклад, «*заспокоїти душу померлого*» означає виконання обрядів для досягнення духовного спокою.

6. Образним визначення національної чи спільнотної ідентичності. Наприклад, «*українська душа*» характеризує народ через його духовні риси.

Таким чином, концепт ДУША нерозривно пов'язаний із емоційним станом людини, її внутрішнім світом, моральним характером та духовністю. Він має не лише особистісне значення, але й слугує основою етнокультурних та релігійних уявлень про життя і смерть.

У філософському словнику ДУША розглядається як категорія, що втілює індивідуальну своєрідність внутрішнього світу людини, її здатність до переживання, емпатії або відчуження. У багатьох філософських і релігійних концепціях ДУША трактується як антитеза не лише фізичному тілу, але й духові. Якщо дух сприймається як джерело креативного мислення, раціонального пізнання та прагнення до трансцендентного, то ДУШУ розглядають як основу морально-комунікативних можливостей, спрямованих на іманентне, на зв'язок з ближнім. У низці культурних традицій ДУША асоціюється із символом «серця», що в українській філософській спадщині набуло особливого значення, формуючи концепцію філософії серця [35,с.179].

Отже, ключовими референтами концепту ДУША є:

- внутрішній світ особистості;
- безсмертна сутність;
- символ самої людини;
- почуття;
- заглибина в шії;
- спосіб позначення невизначеної кількості людей;
- сутнісна характеристика явища чи об'єкта.

При поділенні концепту ДУША на лексико-семантичні групи варто відзначити:

1. Внутрішній світ: серце, свідомість, самопочуття, характер, психіка.
2. Душевний стан: радість, смуток, щастя, сум, горе.
3. Нематеріальна сутність: дух, совість, здоров'я, віра.
4. Кількість людей: країна, народ, натовп, військо, прихожани.

Підсумовуючи вищевикладене слід зазначити, що понятійна складова концепту ДУША в українській мові є багат шаровою та поєднує собі релігійні уявлення, морально-етичні категорії та елементи емоційного життя людини. Цей концепт відіграє ключову роль у формуванні світоглядних орієнтирів і мовної свідомості українців, інтегруючи культурний контекст із духовною парадигмою.

2.2. Вплив культурних факторів на реалізацію концепту ДУША в українській мові

Протягом століть культурні фактори впливають на ціннісну складову концепту постійно змінюючи її. На скільки важливим та актуальним є слово у мові можна дізнатися проаналізувавши вислови, прислів'я, приказки та ідіоми. Після ціннісного компоненту в дослідженні цього підрозділу буде розглянута образна складова дефініції ДУША через розбір персоніфікацій та визначення корелятивів.

Для дослідження ціннісної частини було розглянуто 48 висловів у чотирьох словниках та проведено аналіз найбільш популярних:

Вислови на кшталт *«молитися душею»* або *«віддати душу Богу»* виступають носіями вищого сенсу буття, символізуючи зв'язок із божественною сутністю, що підкреслює трансцендентний характер душі, яка перевершує матеріальні аспекти реальності [40].

У фразях «*душа народу*», «*спільна душа*» або «*народна душа*» поняття ДУША також функціонує як символ колективного «Я», національного духу, культурної пам'яті й етнічної ідентичності українців. Це свідчить про те, що концепт ДУША виходить за рамки індивідуального досвіду, інтегруючи спільні переживання, колективні цінності, традиції та духовний спадок, переданий із покоління в покоління. У висловах «*у нього українська душа*», «*душею з народом*» фіксується символічна роль концепту як носія колективних смислів. Це доводить, що ДУША у мовній картині українця – це не лише індивідуальний психологічний конструкт, а ще й носій національної пам'яті, світовідчуття, гуманістичних цінностей [35].

Водночас вирази на кшталт «*відкрити душу*» чи «*відверта душа*» акцентують увагу на відкритості й щирості. Ці формулювання описують моменти, коли людина розкриває свою справжню сутність і почуття, наголошуючи на довірі й щирості у взаємодії з іншими. Як символ моральності та духовності, душа уособлює високі моральні принципи [33].

Вислови «*велика душа*», «*чиста душа*», «*шляхетна душа*» характеризують особистостей із чеснотами, великодушністю та моральною шляхетністю. Навпаки, вирази «*темна душа*» чи «*зла душа*» вказують на приховані негативні риси, злобу чи нечесні наміри. Це свідчить про те, що душа сприймається як простір моральної боротьби, де співіснують як позитивні, так і негативні аспекти людської сутності [36].

На додаток для оцінки релевантності концепту ДУША було проаналізовано 18 прислів'їв та приказок у двох словниках [16, 19]. Як підсумок було винесено наступне спостереження:

Своєрідним лінгвокультурним феноменом є емоційна двополосність ДУШІ, яка, з одного боку, виступає осередком страждання, а з іншого постає джерелом натхнення, краси, щастя. Така амбівалентність відображає дуальну природу українського світогляду, де страждання та радість не протиставляються, а співіснують і формують цілісний духовний досвід. У багатьох прислів'ях і приказках ця думка чітко простежується, наприклад:

«душа не камінь — не зачерствіє» чи «що в душі, те і на язиці». Вони акцентують увагу на тому, що ДУША сприймається як невидима, але реальна сутність, незалежна від фізичного тіла і здатна існувати поза його межами [37].

Не менш помітною є роль фразеологічної системи. Ідіоми на кшталт «від душі» (*щиро*), «без душі» (*байдужий*), «душа в п'яти» (*злякався*), «душа не лежить» (немає схильності) демонструють різноманіття оцінних, емоційних і психофізіологічних значень. Аналіз фразеологізмів підтверджує, що ДУША в українській мовній картині розглядається як автономна сутність, здатна відчувати, діяти та змінюватись самостійно [27].

Багатшарова структура концепту розкривається завдяки фразеологізмам, які можна поділити на 4 семантичні категорії: фразеологічні зрощення, фразеологічні єдності, фразеологічні сполучення та фразеологічні вирази [10].

На сайті українського мовно-інформаційного фонду НАН України – «Словники України» online було нараховано 271 фразеологізм зі словом ДУША. 31 з них відноситься до категорії фразеологічного зрощення (*душа в п'яти втекла, душа із лопуцька, душа вилетіла з тіла*), 67 до фразеологічної єдності (*поміти душею, душа прокинулася, душа скніє*), 35 фразеологічних виразів (*чого душа бажає, копійки щербатой немає за душею, тільки одна душа залишилася*) та аж 138 фразеологічних сполучень (*собача душа, чого душа хоче, як одна душа*).

Одним з ключових елементів всіх категорій є емоційний пласт, який відображає ДУШУ як носія почуттів. Подібні фразеологізми ілюструють метонімічну природу образу ДУШІ – її ототожнення з внутрішнім станом людини. Приклади популярних фразеологізмів та їх значення:

- «на душі шкребе» - тривога, неспокій
- «душа співає» - радість
- «душа болить» - переживання, страждання
- «полегшало на душі» - звільнення від тягаря

Ці вирази виникають із метафоричного сприйняття ДУШІ як простору чи «місця» проживання емоцій. Цікаво, що емоційні стани українська мова не

лише позначає, а й локалізує: ДУША є не окремим поняттям, а «вмістилищем» усього людського досвіду [33].

Водночас концепт ДУША тісно пов'язаний із поняттями добра й зла. У прислів'ях і приказках простежується глибока моральна оцінка: «в нього чорна душа», «душа світла», «душа лиха» – ці оцінки переносять на ДУШУ характеристику людини в цілому [2]. Такий перенос дозволяє вважати її етичним індикатором: вона не лише внутрішній стан, а й дзеркало морального вибору.

У поетичній мові концепт ДУША відіграє ключову роль, формуючи символічну й художню систему. В українському символізмі ДУША часто постає як елемент метафізичної реальності, яка прагне свободи, очищення чи злиття з природою [2]. У поезії Тичини П.Г. «Блакить мою душу обвіяла» строка «*Душа причастилася кротості трав*» символізує піднесеність та чистоту ДУШІ [56], вірш Самійленка В.І. «До душі» передає внутрішній стан людини «*Не сумуй ти, душе/ Не боли через край/ І поки ти жива/ Оновлення шукай*» [55]. Олександр Олесь у вірші «В вигнанні дні течуть як сльози» описує біль через порівняння ДУШІ «*Душа ридає як дитина,/ Душа розірвана, як рана...*» [52].

Аналіз сучасної української літературної мови також засвідчує, що поняття ДУШІ продовжує функціонувати як структурно-семантичний центр переживань, конфліктів, внутрішніх трансформацій персонажів. У таких текстах ДУША використовується не лише як метафора, а як головний вектор розвитку особистості. Яскравим прикладом є цитати з поеми Костенко Л.В. «Маруся»:

1. «*Чужа душа – то, кажуть, темний ліс. А я кажу: не кожна, ой не кожна!* [49] *Чужа душа – то тихе море сліз. Плювати в неї – гріх тяжкий, не можна.*» – метафори чужої душі як ліс, море; показ співпереживання, моральної делікатності [49].

2. *«Коли так душу випалила зрада, то вже душа так наче й не болить. ... Така полегкість, мало не сміюсь»*, – тут глибока внутрішня травма і водночас особлива форма полегшення, коли біль стає частиною стану.

3. *«Ця дівчина не просто так, Маруся. Це – голос наш. Це – пісня. Це – душа. ... Вона ж була як голос України ... Вона піснями виспівала душу»*, – тут образ ДУШІ узагальнений і персоналізований, показаний через народнопоетичну функцію Марусі.

Також, у романі-баладі «Дім на горі» Шевчука В. простежується тонкий опис почуття, коли людина реагує, відчуває, порівнюється з елементами природи: *«Це засіяло раптом Галину душу печаллю, такою ж чистою, як цей вечір, і голубою, як смужка на овиді...»*.

Показано, як герой реагує на дрібні деталі життя, на образи, на мить, на просте існування: *«В душі Володимира панував тихий і незвичний спокій [49]. Його радувало все — і горобці в поросі, і дим із димарів, і молодиця з відрами ...»*.

Концепт ДУША часто набуває метафоричного, експресивного наповнення. Зокрема, у поезії українських символістів ДУША постає то як полум'я, то як квітка, то як спів. Така багатоманітність відображає спробу передати емоційно-семантичну глибину, часто позбавлену раціональних меж. Як зазначає Бобро М. П., в українській ліричній традиції ДУША – це завжди щось більш глибоке й автентичне, ніж просто частина людини – це носій ідентичності, що поєднує земне й духовне.

Не менш важливою є особлива чутливість української лінгвокультури до теми втрати або пошкодження ДУШІ. Наприклад, вирази на кшталт *«продати душу»*, *«спаплюжити душу»*, *«загублена душа»* несуть у собі глибокий емоційний та моральний підтекст. Вони не просто вказують на певний стан, а слугують засобами моральної оцінки дій, явищ, осіб. У такий спосіб ДУША стає мірилом етичних цінностей у межах української мовної картини світу [27].

Просторове уявлення про ДУШУ також є досить показовим. У деяких діалектах фіксується опис: *«душа сидить у грудях»*, *«душа вилетіла з п'ят»*,

«душа впала на місце» – ці локативні метафори підкреслюють, що в уяві мовця ДУША має фізичну локалізацію й дієвий характер. Груди означають емоційний центр, п'яти асоціюються з бігом у разі сильного переляку, а те що ДУША знайшла своє місце у тілі людини говорить про заспокоєння після тривоги [12].

Аналізуючи мовні засоби, що реалізують концепт ДУША в українській мові, можна окреслити кілька основних ліній: емоційно-ментальний пласт (*боліти, співати, тужити*), морально-етичний (*чиста, чорна, спасенна*), просторово-фізіологічний (*в грудях, у п'ятах*), сакральний (*молитися, віддати Богу*), естетично-поетичний (*як жайвір, як весна*). Вся ця палітра дозволяє українській мові формувати глибокий, образний і гнучкий концепт ДУША, який залишається живим не лише в літературі, а й у буденній комунікації.

Багатозначність цього поняття проявляється вже в самому мовному вжитку. У словнику української мови подається кілька основних значень: ДУША як життєва сила, як емоційна суть, як особистість, як моральний центр людини тощо. Наприклад, вислів «людина з великою душею» чітко не вказує на розмір органу чи релігійну концепцію, а радше на широту поглядів, щедрість, моральну відкритість. Водночас такі вислови, як «одна душа в хаті», підкреслюють значення людини як живої присутності [35].

Образна складова концепту ДУША бере свій початок ще з Античності, де постає символом життя, енергії, Божої іскри. Саме через подібні порівняння при згадуванні слова ДУША навіть у сучасному світі з'являється асоціація світла, тепла, вогню.

Також, ДУШУ часто зображують птахом, як правило, білим голубом. Дане порівняння може бути як символом Святого Духа, так і свободи, переходу в інші світи. Окрім цього, ДУШУ зображують метеликом, адже ця комаха як і птах легко піднімається в небо.

В українській культурі ДУША слугує синонімом до слова серце або внутрішній світ, адже вона так само є центром почуттів, моральних якостей та любові. Часто ДУШІ надають ознаки будинку. Наприклад, *відкрити двері душі* - означає впустити когось в серце.

Із самого народження в кожній людині *чиста душа*. У добрих людей вона зберігає свої якості. У грішних – оновлюється при щирому розкаянні. За цими ознаками її асоціюють з водою або кристально-чистим джерелом [6].

Існує також емоційно-образне наповнення даного концепту, де ДУША постає як живе і незалежне начало – вона може «вилітати», «страждати», «блукати», що виявляє притаманну народу здатність до одухотворення й метафоризації абстрактних категорій. [4] У традиційних замовляннях і казках ДУША часто згадується як активний учасник подій: вона «плаче», «радіє», «співає» тощо.

Обраний концепт стає невидимою вічною частиною людини, яка зберігає її пам'ять та емоції, асоціюється з внутрішньою сутністю, життєдайною силою, моральністю та єдністю. Такий підхід свідчить про тісне поєднання духовного й тілесного у національному мовному світогляді.

Загалом, кореляти концепту ДУША можна поділити на три основні групи: психоемоційні (*душевність, біль, совість, внутрішній світ, почуття, сутність, емоції, любов*), образно-символічні (*птаха, голуб, метелик, полум'я, іскра, весна, тепло, світло, вітер, вода, дзеркало*) та філософсько-релігійні (*спасіння, віра, дух, питання моралі, цінності, безсмертя, життя після смерті, божественне начало*).

2.3. Аналіз семантичних особливостей концепту ДУША/ SOUL в англійській мові

Перше відоме використання англійського слова *soul* належить до давньоанглійського періоду (до 1150 року). *Sawol* (*soul*) означало одушевлене існування, духовна та емоційна частини людини. Спираючись на Оксфордський словник [43], можна відмітити, що сучасне поняття ДУША/ SOUL відповідає старофризькому *sēle, sēl* душа, спасіння, клятва с ризиком загибелі (західнофризьке *siel, siele*), давньонідерландським *sēla, siela* душа (середньонідерландське *siele, ziele, siel*, нідерландське *ziel*, у ранньомодерній

нідерландській, а також «особа»), давньосаксонським *sēola seola*, *siala*, *sēla* душа, життя. Висунуто припущення, що слово може мати теж саме похідне утворення від германської основи, що й *sea*, адже ранні германські народи вірили, що дух походить з води та після смерті повертається до неї.

Варто звернути увагу на семантичний розвиток дефініції. Воно формувалося під впливом латинського *anima*, яке має подібний діапазон понять, і для якого англійське слово часто зустрічається як перекладний еквівалент [44].

Семантична гнучкість концепту ДУША/ SOUL також знаходить відображення у граматичній структурі англійської мови. Часте використання іменника ДУША/ SOUL із присвійними займенниками (*my soul*, *his soul*) чи зі словами-індикаторами інтимності (*true soul*, *noble soul*, *poor soul*) підкреслює високий ступінь персоніфікації. Це свідчить про те, що в англійській мові ДУША/ SOUL сприймається не як абстрактна категорія, а як щось надзвичайно інтимне, близьке до «Я» мовця. Таке сприйняття формується на ґрунті мови й, у свою чергу, закріплюється нею, перетворюючи ДУШУ на константу самоідентифікації.

Звертаючись до історії концепту важливо виділити декілька основних етапів формування значень слова. В середньовічній філософії ДУША виступає як одне з понять в теології, яке зображує підпорядковані взаємовідносини між Богом та живими істотами. Одна з видатних робіт того часу - трактат Фоми Аквінського "Summa Theologia" продовжує думку Платона про ДУШУ при цьому поєднує філософію з релігією та доводить важливість гармонії віри та розуму. Тим не менш філософ закликає людей працювати над чистотою своєї ДУШІ [14]. У протестантській та католицькій традиції концепт ДУША/SOUL зберігає зв'язок із поняттями *salvation* (порятунок), *sin* (гріх), *redemption* (викуплення), ототожнюючись із вічною сутністю людини. У текстах проповідей, богословських працях і псалмах часто зустрічаються звертання до ДУШІ/SOUL, як до того, що потребує очищення, догляду, укріплення. Наприклад, у Біблії: "Why are you cast down, O my soul?" (Psalm 42:5) ДУША/

SOUL змальована як індивідуалізована сутність, здатна до страждання та відновлення. Це свідчить про тривалу традицію уособлення ДУШІ/ SOUL як автономного об'єкта турботи в англomовній культурі.

В епоху Просвітництва ДУША/SOUL у праці Берклі Дж. «Три діалоги між Гіласом і Філоносом» [60] стає не чимось трансцендентним, а об'єктом дослідження в межах пізнання. Така позиція дістала відображення у лексичних описах, що дедалі частіше розмежовують *mind* і *soul*, а також оперують поняттями *consciousness*, *self* тощо. Це сприяє динамічному переосмисленню концепту в сучасному лінгвістичному середовищі.

В епоху Відродження завдяки ідеї гуманізму задля спасіння ДУШІ людині вже не потрібно страждати, обмежувати свободу та принижувати свою гідність. Тепер ДУША набуває поняття вроджених здібностей для розвитку особистості [11].

У творах британських поетів і прозаїків XVIII–XIX ст. концепт ДУША/SOUL набує інтимного значення пов'язаного з глибиною переживань та моральною сутністю. У романі Остін Дж. «Переконання» ДУША/SOUL виступає символом істинної природи героя, контрастуючи з поверхневими соціальними манерами [59]. У поезії Блейка В. «Пісні невинності та досвіду» ДУША/SOUL має містичне наповнення, сполучаючись із ідеєю божественного початку в людині, що протистоїть матеріалізму й деградації [61].

Вже у XX столітті ДУША/SOUL набуває соціокультурного забарвлення, виступаючи знаком національної гордості, духовної боротьби, сили спільноти. Яскравим прикладом виступає роман Грема Гріна «Сила і слава» [63]. В науковій сфері концепт ДУШІ/SOUL замінюється поняттями «*психіка*», «*свідомість*», «*внутрішній світ*». Проте як і раніше концепт включає в себе індивідуальну цілісність та духовний зв'язок [23]. Також, ДУША/ SOUL часто використовується для побудови екзистенційних сюжетів. У романі Джойса Дж. «Портрет митця замолоду» розкривається криза існування: “*His childhood was dead and with it his soul capable of simple joys*”, – як результат, – “*he was drifting amid life like the barren shell of the moon*” [64].

Вулф В. у своєму романі «Хвилі» зображає необхідність захищати свою ДУШУ/SOUL від зовнішніх подразників: “*A shell forms upon the soft soul, nacreous, shiny, upon which sensations tap their beaks in vain...*”, – також розкриває унікальність життєвого шляху одного з шести героїв, а саме Бернарда, – “*on me it formed earlier than on most. Soon I could carve my pear when other people had done dessert*” [65].

Керуак Дж. в романі під назвою «Волоцюги дгарми» звертається до *soul* як до елемента внутрішнього конфлікту героя: “...disappointment in his face now, and certainly in his soul, he wouldn't listen to my eager explanations...” [62, с.170].

Цей підхід особливо актуальний для сучасної англomовної культури, яка робить акцент на self-awareness, self-growth, mindfulness. Концепт *soul* у цьому контексті стає символом шляху до себе, подолання травм, внутрішнього оновлення. Поширені практики, як-от *soul healing, soul journey, soul alignment* — це не релігійні ритуали, а психологічні, коучингові техніки, що ілюструють еволюцію концепту до рівня ментального здоров'я

В сучасній англійській мові концепт ДУША/SOUL згідно зі словником Oxford Learner's Dictionary [44], Cambridge Dictionary [41] та Globse [42], має шість головних значень:

1) духовна, безсмертна складова людини (розглядає ДУШУ/SOUL як вищу недоторканну сутність, яка символізує духовність і зв'язок із вічністю: “*God rest his/her/their soul*”);

2) внутрішня природа або сутність людини (асоціюється з особистими переживаннями, глибокими емоціями та саморефлексією: “*search your heart/soul/conscience*”, “*work the soul case out of*”);

3) емоційна сила, енергія чи пристрасть (відображає емоційну глибину, життєву силу чи внутрішній запал людини: “*heavy soul*”, “*kindred spirit*”, “*life and soul of the party*”, “*soul brother*”, “*soul kiss*”, “*soul of, the*”, “*soul sister*”, “*soul-crushing*”, “*soul-destroying*”, “*thirsty soul*”);

4) ідеальний приклад певної якості, тобто зразок (формується у вислові “*be the soul of discretion*”);

5) особа з певними рисами чи характеристиками (“*old soul*”, “*poor soul*”, “*wise soul*”);

б) музичний жанр, що поєднує елементи церковного співу та R'n'B, створений афроамериканським населенням США.

У концепті слова ДУША/ SOUL простежується базовий компонент емоційної сили, енергії, пристрасті: “*put your heart and soul into something/doing something*”.

Поняття «людина» також посідає важливе місце у ряді англійських висловів, таких як:

1. “not a living soul” – означає ніхто, нікого;
2. “don't tell a soul” – прохання тримати щось у секреті;
3. “every living soul” – всі люди без винятку;
4. “cannot call one's soul one's own” – висвітлює втрату контролю над ситуацією [45].

Окремим вектором є наукові публікації в галузі когнітивної лінгвістики, де концепт ДУША/ SOUL часто фігурує як ключ до розуміння культурних моделей мислення. Зокрема, у працях Вежбицької А. концепт використовується для реконструкції базових семантичних універсалій, понять, які можна перекласти на будь-яку мову без втрати змісту. На її думку, концепт ДУША/ SOUL є культурно специфічним, але не втрачає здатності до міжмовної інтерпретації, оскільки пов'язаний із досвідом людської внутрішньої цілісності, що є універсальним явищем [30, 31].

Враховуючи вищезазначене, основними референтами концепту ДУША/ SOUL є: *spirit, mental self, person, inner self, emotional center, music*.

Узагальнюючи, зміст концепту ДУША/SOUL можна розділити на чотири лексико-семантичні групи:

1. Внутрішній світ людини (частина людини, яка охоплює її розум, почуття та характер; емоційний стан чи почуття людини; стан або настрій).
2. ДУША/ SOUL як особистість (особа з особливими характеристиками; сміливість, рішучість або енергія).

3. Соціально-ціннісний вимір (відданість чи солідарність із групою, командою чи суспільством; найважливіша або ключова характеристика або атмосфера чогось).

4. Трансцендентно-релігійний вимір (привид; уявлення про значення чи мету чогось, або концепція ДУША/ SOUL як окремої від тіла сутності, що продовжує існувати після смерті).

Отже, в англійській картині світу ДУША/ SOUL частіше трактується як окрема метафізична субстанція, де на перший план виходить індивідуалізм, автономність і духовна самореалізація. Нерідко вона пов'язується із творчістю, внутрішнім поривом або пошуком ідентичності.

2.4. Специфіка репрезентації концепту ДУША/ SOUL в англійській мові

Під час аналізу національно-культурних аспектів поняття ДУША/ SOUL важливо визначити їх роль у концептосфері конкретних мовних систем. Спираючись на позицію Панфілова М.П., мова, будучи своєрідним *«дзеркалом культури»*, здатна передавати не лише об'єктивну реальність, що визначає умови її формування та функціонування, але й рефлексивну [22, с.158]. Також зазначається, що це включає національний менталітет, традиції, когнітивно-ціннісну систему етносу, світогляд та комунікативну поведінку, що відповідає цим факторам [22, с.158].

Лінгвокультурний концепт ДУША/ SOUL в англійській мові є центральним елементом фразеологічної системи, яка відображає внутрішнє, духовне життя людини. Фразеологізми із використанням слова ДУША/ SOUL нерідко пронизані щирими емоціями, глибокими переживаннями і духовним осмисленням, що помітно проявляється у культурі англійського світу. Такі вислови виражають не лише внутрішню гармонію, умиротворення та щастя, але й страждання, тривогу й турботи.

Вони охоплюють широкий спектр значень: від загального осмислення духовного самопізнання та самовираження до ідей персональної ідентичності,

моральних цінностей і сили духу. Ці фраземи створюють атмосферу глибокої рефлексії про сенс людського буття, взаємини між людиною і зовнішнім світом. За їхньою допомогою розкривається культура сприйняття концепту в англійській мові та його екзистенційно-марковане значення.

За даними Free Dictionary, було зафіксовано 82 фразеологічні одиниці з компонентом ДУША/ SOUL [47]. Духовна безсмертна складова людини є ключовим компонентом таких висловів:

1. body and soul – використовується для опису ситуації, коли людина повністю віддається справі або комусь, демонструючи відданість не лише фізично, але й духовно.
2. be the life and soul of the party – описує людину, яка приносить радість та енергію в соціальні зібрання завдяки комунікабельності та почуттю гумору.
3. sell your soul (to the devil) – стійкий вираз для позначення аморальної поведінки чи поступків заради особистої вигоди, включаючи гроші або владу.
4. (open) confession is good for the soul – вислів підтримує ідею, що сповідь знімає тягар із душі, дозволяючи почувати себе краще. Коріння цього вислову сягають християнських догм, де сповідь очищає душу від гріхів.
5. keep body and soul together – вислів означає, що у людини є мінімум ресурсів, які дозволяють лише підтримувати необхідний рівень існування, щоб душа не відділилась від тіла. Найчастіше це стосується грошей.
6. like a lost soul – цей вислів описує людину, яка виглядає розгубленою, пригніченою і ніби тиняється без мети. Існує релігійна асоціація, що це нагадує душу, яка після смерті не знайшла спокій ані в раю, ані в пеклі й змушена залишатися на землі.
7. bare one's heart/soul – розповісти секрет;
8. pour out one's soul – відкрити комусь свої думки;
9. gripe one's soul – тривожитися;
10. brevity is the soul of wit – стислість — сестра таланту;
11. discipline is the soul of the army – де порядок, там і сила;
12. punctuality is the soul of business – хто вчасно встає, тому Бог дає;

13. the soul's joy is doing – робота людину годує, а лінь — марнує.

Таким чином, концепт ДУША/ SOUL є вагомим компонентом англійської мовної картини світу, який не лише відображає глибини людських емоцій і духовних станів, але й вказує на багатство культурного та релігійного контексту, закоріненого у мовних практиках англомовної спільноти.

Вживання лексеми soul у виразах на кшталт “*soul-searching*”, “*soulful voice*”, “*bare your soul*” свідчить про тяжіння до самопізнання, внутрішнього аналізу, потреби говорити правду не зовні, а сам собі. Це співвідноситься з англоамериканським культурним архетипом – пошуком сенсу через особистий досвід.

Сучасні англомовні дослідження вказують на високий рівень метафоричності концепту ДУША/ SOUL. Він активно фігурує в лексичних сполученнях на кшталт *soulmate* (*споріднена душа*), або *soul-searching* (*глибокі роздуми*), що демонструє його когнітивну значущість у структурі свідомості носіїв англійської мови [29]. У цих випадках ДУША не є абстрактною метафізичною сутністю, а засобом оцінювання станів, відносин і життєвих подій. Наприклад, слово *soulmate* розкриває уявлення про ідеального партнера як «доповнення» власної сутності, що резонує з західною індивідуалістичною установкою: кожен шукає когось, хто зможе віддзеркалити його справжню суть.

Ці словосполучення формують певну лінгвістичну матрицю, що дозволяє говорити про системність репрезентації концепту ДУША/ SOUL. Вони функціонують як когнітивні шаблони, у яких зафіксовано спосіб бачення внутрішнього світу особистості.

Згідно з аналізом британського корпусу англійської мови (British National Corpus), найчастіше лексема ДУША/ SOUL вживається у фіксованих виразах, у художній літературі – з емоційним забарвленням, у публіцистиці – як метафора моралі, у наукових текстах – у порівнянні з поняттями *mind* або *psyche* [28].

Ці вирази відображають культурне уявлення про ДУШУ/ SOUL як центр внутрішнього життя, осередок морального вибору, емпатії, страждання. За допомогою таких зворотів відбувається метафоризація реалій буденного життя, що додає їм глибини. Цікаво, що в англійській мові поняття ДУШИ/ SOUL тісно пов'язане із серцем (*heart*), при цьому ДУША/ SOUL зазвичай відповідає за глибші, онтологічні пласти досвіду, тоді як *heart* – за почуття на рівні емоцій [26].

Із цим пов'язане явище часткового перетину концептів ДУША/ SOUL та *self*. У деяких контекстах ці поняття збігаються у значенні, наприклад *his (her) true self / his (her) true soul* вживається коли кажуть про сутність людини, однак ДУША/ SOUL у цьому випадку робить акцент на моральний стан та переживання людини, а *self* на її ідентичність. Така семантична гра демонструє тонку структуру англійської ментальності, у якій ДУША – це не лише суб'єктивність, а ще й етичний компас.

І врешті-решт, сучасні тренди демонструють розмитість кордонів між фізичним і духовним у розумінні ДУША/ SOUL. На перетині мови, технологій і духовності виникають нові метафори – *digital soul, soul of the algorithm, AI with a soul*. Ці фрази поки що метафоричні, проте вони засвідчують потребу залишити за собою простір для людяності у раціоналізованому світі. Концепт ДУША/ SOUL у таких випадках – не релікт, а адаптивна мовна стратегія для осмислення нових реалій.

Зокрема, в англійському масовому дискурсі (*журнали, кіно, блоги, подкасти*) активізується вживання словосполучень на кшталт *soul detox, soul work, soul-centered living*. Ці вислови маркують переорієнтацію з релігійної або метафізичної площини на сферу психоемоційного добробуту. При цьому *soul* тут постає як внутрішнє ядро особистості, що потребує догляду, очищення, «перезавантаження». Особливо помітна тенденція використовувати це слово у терапевтичному або коучинговому контексті, де воно набуває функції «емоційного індикатора». Наприклад, фраза *"my soul is tired"* не означає

буквально втому, а описує глибоке емоційне виснаження, часто пов'язане з вигоранням.

Особливу увагу в англomовному мовному просторі привертає персоніфікація ДУША/ SOUL – тобто надання їй ознак самостійного суб'єкта. У класичних творах англійської літератури часто можна зустріти звороти на кшталт *my soul tells me, his soul cried out*, де ДУША функціонує як активна внутрішня істота, здатна до дії. Цей прийом розвиває глибокий зв'язок між лінгвістичним вираженням і психологічною реальністю: мовна конструкція формує світогляд, у якому ДУША має власну «агентивність» [28].

Ще один пласт де англійська мова активно експлуатує концепт ДУША/ SOUL – це сучасна поезія, зокрема у формі *spoken word, slam poetry* та Instagram-лірики. Молоді поети часто звертаються до ДУША/ SOUL як до точки болю, гніву, туги. Це відображено в рядках, які передають досвід травми, втрати або пошуку ідентичності. Наприклад, в одному з сучасних віршів написано: *"I stitched my soul back together with the threads of your silence."* Тут ДУША/ SOUL – не просто образ, а засіб репрезентації психоемоційного стану, пережитого досвіду. У такий спосіб концепт стає гнучким інструментом поетичної рефлексії.

Як підсумок можна зазначити наступні кореляти концепту: *heart, humanity, nature, essence, core, conscience, mind*.

2.5. Контрастивний аналіз лінгвокультурних особливостей вербалізації ДУША/ SOUL в українському та англійському світобаченні

Поняття ДУША/ SOUL здавна було об'єктом глибокого зацікавлення людства. Спостереження за несвідомими станами людини, наприклад, під час сновидінь, сприяло виникненню уявлення про ДУШУ/ SOUL як незалежну від тіла субстанцію. За дослідженнями Леута О.І. та Сингаївської О.С. відлуння цих архаїчних уявлень збереглося й донині в мовних конструкціях: «душа вилітає», «душа тримається в тілі», «душа переставилася», «душа

прощається з тілом». У цьому контексті відображається вплив англійської мови, де також присутні вислови на кшталт “*God rest someone's soul*” та “*keep body and soul together*” (Sexton) [13]. Такі слова, як *soul, heart, spirit, mind, intellect, emotion*, залежно від контексту, можуть бути перекладацькими відповідниками українського терміну.

Цікавим є й синтаксичний аспект. В українській мові ДУША може виступати підметом, об’єктом, обставиною — вона бере участь у дії як повноцінний актант: «*душа прагне світла*», «*душа болить*», «*відчуваю душею*». В англійській частіше вживається структура з *I feel, my soul is* тощо — ДУША/SOUL не діє самостійно, а радше описується.

Аналогічно в українській активні конструкції типу «*моя душа не витримала*», «*душа тремтить*»; у той час як англійські відповідники звучать більш абстрактно: *my soul was restless, I had a feeling deep inside*. Тобто синтаксис відображає різну ступінь індивідуалізації та емоційної залученості ДУШІ як суб’єкта.

Порівнюючи українське й англійське бачення цього концепту, можна помітити цікаву відмінність. В українській культурі слово ДУША часто виступає як символ відкритості та спільності: людина «*з широкою душею*» — це та, хто здатен до співчуття, готовий поділитися своїм теплом. Англійське ДУША/SOUL, навпаки, нерідко індивідуалізує, підкреслюючи унікальність особистості: *a tortured soul* чи *a pure soul* говорять про внутрішні переживання, які належать виключно одній людині.

Важливим також є те, що в мовній картині світу концепт ДУША/ SOUL однаково функціонує як центр цілої мережі асоціацій і метафор, формуючи так звані концептосфери, виступаючи не просто лексемою, а ключем до розуміння внутрішнього світу носіїв мови.

На відміну від українського концепту ДУША, який здебільшого пов’язується з емоційною чуттєвістю, добром і ментальною глибиною, ДУША/ SOUL в англійському світі репрезентує набагато ширшу та складнішу систему

уявлень, від містичних до філософських, від буденних до експресивних значень.

Водночас, важливо розуміти, що англomовна концептуалізація ДУША/ SOUL орієнтована на індивідуалістичну парадигму. У той час як українська мовна традиція тяжіє до колективної ментальності, де ДУША – це передусім духовне начало, пов’язане з родом, землею, спільнотою, англійська ДУША/ SOUL – це індивідуальна сутність, унікальна та недоторкана. Саме тому конструкції типу *own soul, his tortured soul, my longing soul* набувають особливої експресії – вони підкреслюють відмежованість, емоційну ізолюваність і навіть драматичну суб’єктивність.

Українська мова характеризується активним використанням концепту ДУША і в народній мудрості — прислів’ях і приказках, що мають колективний характер: «що в душі, те й на язиці», «душа не камінь — не зачерствіє». Водночас англійська мова більше звертається до індивідуального досвіду та акцентує емоції через вирази типу “*heart and soul*” (з усією душею) або “*a tortured soul*” (мученицька душа).

Найяскравіше ціннісна складова концепту ДУША/ SOUL проявляється у фразеологізмах. Саме вони закріплюють сталі уявлення та культурні архетипи, віддзеркалюючи особливості мислення народу. В українській мові такі вирази зустрічаються набагато частіше, ніж в англійській, що свідчить про особливе місце цього поняття у мовній картині світу. Українські фразеологізми з поняттям ДУША, як правило, мають форму дієслівних або прикметникових конструкцій, таких як «*відкрити душу*» чи «*сильний духом*», які акцентують увагу на активності дії або стану. Натомість у англійській мові фразеологізми із словом ДУША/ SOUL поширені як в аналогічних конструкціях (“*open one's soul*”), так і в іменникових формах (“*a kindred spirit*” — споріднена душа, “*soul mate*” — духовний партнер). Унікальною рисою англійської мови є багатоскладові і концептуальні вирази на основі “*soul*”, як-от “*food for the soul*” (їжа для душі), які не мають широкого вжитку в українській.

Українські фразеологізми із «душею» часто використовуються для передачі емоційності, моральної чистоти або внутрішнього стану людини. Наприклад, «душа болить» (емоційний стан) або «душа на розрив» (глибоке переживання). Водночас у англійській мові "soul" найчастіше позначає внутрішній світ, акцентуючи увагу на духовності чи метафізичному існуванні. Прикладом є "a tortured soul" (страждаюча душа) чи "the soul of the party" (енергійна та помітна особистість). Така різниця в уживанні відображає певні культурні акценти кожного мовного середовища.

Структурні особливості фразеологічних моделей із ДУШЕЮ служать для відображення емоційного або морального стану людини. Наприклад, вислів «душа болить» передає переживання чи внутрішній біль. У англійській мові фразеологічні звороти із "soul" нерідко набувають більш метафоричного характеру або універсальності. Вони часто передають глибокі роздуми, філософські концепції чи духовні пошуки, як-от "a lost soul" (загублена душа, що шукає своє місце у житті) [17].

Образно-семантична наповненість концепту ДУША/ SOUL у двох мовних картинах світу не обмежується виключно лексичними й фразеологічними одиницями. У контексті української мовної свідомості ДУША/ SOUL нерідко виявляється в ролі певного внутрішнього компаса людини — мірилом правди, совісті, доброти. Сама ідея, що ДУША болить або тішиться, це не лише фігура мови, а цілком реальний світоглядний орієнтир, за яким вимірюється моральна сутність людської поведінки. Коли людина в українському дискурсі «живе з відкритою душею», це означає, що вона щира, світла, здатна до емпатії. В англійській мовній традиції робиться акцент на те, як людина відчуває себе в різних ситуаціях, або сприяє на них. Взагалі, англійська ж метафорика має індивідуалістичний характер. В той час, як символічне значення українського поняття ДУША часто асоціюється з природними образами. Звертаючись до корелятивів слід зазначити спільні психоемоційні (внутрішній світ/ inner world; буття/ essence) та філософсько-

релігійні (*совість/ conscience*) для обох мовних картин світу. Та різні образно-символічні (*полум'я, дзеркало/ mind, humanity*).

Підбиваючи підсумки, слід зазначити, що обидві мови мають багату понятійну, ціннісну та образну складову, що виражається в прислів'ях, стійких виразах, референтах та корелятах. Жодна мова не існує поза історією. Українське уявлення про ДУШУ формувалося у середовищі, де важливими були моральна стійкість, зв'язок із землею, духовна витривалість. Звідси – ДУША як головна опора. В англійській культурі (особливо після доби Просвітництва) відбулося часткове "виведення" ДУШИ/ SOUL з повсякденного словника — її замінила особистість (*personality*), свідомість (*mind*), ідентичність (*identity*).

Попри це, обидві культури зберігають повагу до поняття ДУША/ SOUL — просто виражають її по-різному. Для українця — ДУША це серцевина людяності, здатна страждати разом із тілом. Для англійця — це щось більш абстрактне, внутрішній простір, в якому осмислюється досвід.

Сукупний аналіз лінгвістичних засобів вираження концепту ДУША/ SOUL в українській та англійській мовах показує, що різниця між ними — не просто у словах. Вона в культурних сценаріях, у способах переживання, в модусах комунікації.

Українська мова тримає ДУШУ на поверхні, як відкриту рану або теплу долоню — з усіма її рефлексіями, страхами, пам'яттю. Англійська — ховає її глибше, залишаючи за собою право говорити про неї метафорично, дистанційовано. Та в обох випадках ДУША залишається серцем мовної картини світу — і саме через мову її можна зрозуміти найкраще.

Висновки за розділом 2

1. За етимологією, концепт ДУША має один сенс у мовах православ'янського походження, адже відсилає до значення суб'єкта, який дихає, і від цього здатний жити. Філософи давніх часів звертали увагу саме на

нерозривність зв'язку тіла і характеристик людини та її ДУШІ безпосередньо. У Середньовіччі вказується саме на безсмертність цього явища, за яку людина відповідальна. Починаючи від Відродження та до початку 20-го ст. цей концепт набуває антропоцентризму, наділяється власним мисленням чи відображенням. Під час радянської влади ДУШІ надавали суто психологічний відтінок. Наразі це поняття включає безліч речей: не тільки опис психологічного стану або індивідуальної духовності, а також охоплює колективну самосвідомість, пам'ять, свободу, мову та творчість народу. Аналізуючи основні групи значень за словником, і враховуючи філософські, релігійні та культурні сторони - ключовими референтами концепту ДУША являються: внутрішній світ особистості, безсмертна сутність, символ самої людини, почуття, заглибина в щії, спосіб позначення невизначеної кількості людей, сутнісна характеристика явища чи об'єкта. Також, цей концепт в українській мові ділиться на такі лексико-семантичні групи: внутрішній світ, душевний стан, нематеріальну сутність та кількість людей.

2. Для визначення ціннісної складової концепту ДУША були розглянуті ідіоми, прислів'я, вирази, символи та образи. Художні засоби розкрили багатогранність концепту в українській мові, що свідчить про наділення поняття особливим сенсом та увагою. ДУША ототожнюється з щирістю, емоційністю, свободою та духовним розвитком.

3. Переважно слово ДУША/ SOUL функціонує в релігійно-метафізичному та філософському контекстах, позначаючи безсмертну субстанцію або моральний аспект особистості. Вживається поняття рідко, але влучно у повсякденному мовленні. Однак, його функції значною мірою перехоплюють слова *heart*, *mind*, *spirit*, що розмежовують емоційний, інтелектуальний і духовний аспекти.

4. Образно-семантична складова концепту ДУША/ SOUL є гнучкою, динамічною й культурно вмотивованою. У кожному мовному середовищі вона розвивається відповідно до домінантних цінностей, історичних викликів і

релігійних традицій. Цей концепт не застиглий, а живий – він постійно вбирає в себе нові смисли, зберігаючи водночас свою глибинну сутність.

5. Концепт ДУШІ в українській мові має більш широке семантичне значення у ключу емоцій, цінностей, національної ідентичності та способу життя. Активно вживаються вислови з даним концептом у художніх творах, релігійних і побутових контекстах. ДУША - символ свободи, духовної сили народу. Проте багатозначність призводить до потенційної інтерпретаційної розмитості. В англійській мові ДУША/ SOUL має чітке релігійно-філософське значення і стабільна у богословській традиції. Однак, не презентує образно-символічний вимір так широко як український аналог.

ВИСНОВКИ

У результаті проведеного дослідження було встановлено, що концепт ДУША/ SOUL є одним із ключових елементів лінгвокультурної картини світу, який відображає глибинні духовні, ціннісні та ментальні характеристики народу. Аналіз з позицій антропоцентричної парадигми мовознавства довів, що концепт ДУШІ є не лише мовною або філософською категорією, а й виступає універсальним символом внутрішнього світу людини, її ідентичності, моральності та зв'язку з національною культурою.

Розділ 1 показав, що у сучасній лінгвокультурології концепт розглядається як складне ментально-мовне утворення, що включає когнітивний, емоційний та культурний компоненти. Концепт ДУША/ SOUL у гуманітарних науках визначається як ядро духовного буття людини та морально-ціннісна категорія, яка формує світоглядні орієнтири особистості й відображає етноспецифіку мовної свідомості. Поняття ДУШІ/ SOUL є центральним у релігійній, літературній, філософській та психологічній традиціях, що підтверджує його універсальність і надчасову значущість.

У розділі 2 доведено, що в українській мові концепт ДУША/ SOUL має надзвичайно широку семантичну структуру, охоплюючи духовний, емоційно-психологічний, етичний та соціокультурний виміри. Він активно реалізується через фразеологію, художні образи та повсякденну комунікацію. Для українців ДУША/ SOUL є символом внутрішньої сутності, морального стану, щирості, доброти та життєвої сили. Це один із центральних концептів української мовної картини світу, носій національної самосвідомості та етнокультурної пам'яті.

В англійській мові концепт ДУША/ SOUL має більш вузьку сферу функціонування, зосереджену переважно на релігійно-метафізичному та філософському аспектах. У повсякденному мовленні його функції значною мірою замінюються лексемами *heart*, *spirit*, *mind*, що свідчить про раціоналістичну домінанту англійської лінгвокультури. Концепт ДУША/ SOUL

зберігає сакральний характер, однак не є настільки емоційно забарвленим і соціокультурно навантаженим, як український.

Контрастивний аналіз показав, що українська мовна картина світу є інтроспективною, емоційно-ціннісною та колективно-орієнтованою, тоді як англійська – індивідуалістичною, раціоналістичною та прагматичною. Концепт ДУША/ SOUL в українців пов'язаний із моральністю, доброчесністю, життєвою енергією та народною мудрістю, тоді як для англоспільноти функціонує передусім у сфері духовного спасіння та філософського осмислення.

Таким чином, концепт ДУША/ SOUL є лакмусовим індикатором культурних відмінностей між українським та англійським світобаченням. Його вербалізація відображає глибинні психологічні і ціннісні моделі етносів, формує національний характер і ментальність. Отже, дослідження цього концепту є важливим для розуміння культурної самобутності народів, а також для удосконалення міжкультурної комунікації та перекладознавчої практики.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Авдеєнко Т. Лінгвокультурологічні особливості англійських мовних реалій. *Актуальні питання іноземної філології*, 2014. №1. С. 5-9. [E-resource]. URL: <https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/10874/1/1.pdf> (дата звернення: 28.06.2025).
2. Бабич В. С. Структурно-семантичні особливості концептів «душа», «дух». [E-resource]. URL: file:///C:/Users/User/Downloads/Telegram%20Desktop/Бабич_В_С_Структурно_семантичні_особливості_концептів_ДУША_ДУХ_на.р
3. Білобровська К. О. Поняття «концепт» і «концептосфера» у літературознавчому вимірі // *Закарпатські філологічні студії*, Розділ 7. Літературознавство, Випуск 32. Том 2 – С. 127 – 133 // [E-resource]. URL: http://zfs-journal.uzhnu.uz.ua/archive/32/part_2/24.pdf (дата звернення: 29.07.2025).
4. Венжинович Н. Ф. Лінгвокультурологічний аспект мовознавчих досліджень : навчально-методичний посібник до спецкурсу для студентів філологічного факультету / Н. Ф. Венжинович. – 2-ге вид., доповн. і перероб. – Ужгород : ФОП Сабов А. М., 2021. – 292 с. – Режим доступу: [E-resource]. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/49233> (дата звернення: 29.07.2025).
5. Голик С. В. "Мовна особистість як об'єкт лінгвокультурологічних досліджень." *Вісник Львівського університету. Серія: іноземні мови* 21 (2013): 258-264 [E-resource]. URL: <http://publications.lnu.edu.ua/bulletins/index.php/lingua/article/viewFile/1104/1163> (дата звернення: 25.07.2025).
6. Жайворонок В. В. Знаки української етнокультури: Словник-довідник. К.: Довіра, 2006. С. 209 [E-resource]. URL:

- http://ukrlit.org/slovnyk/zhaivoronok_znaky_ukrainskoi_etnokultury/%D0%B4%D1%83%D1%88%D0%B0 (дата звернення: 19.09.2025).
7. Живіцька І. А. Мовна картина світу як відображення реальності. [E-resource]. URL: <https://journal.kdpu.edu.ua/filstd/article/download/925/925> (дата звернення: 29.07.2025).
 8. Зіставна лінгвокультурологія: методологічні проблеми та перспективні методики : монографія. – 2022. – Режим доступу: [E-resource]. URL: https://www.researchgate.net/publication/363645485_Zistavna_lingvokulturologia_metodologichni_problemi_ta_perspektivni_metodiki_monografiya (дата звернення: 25.07.2025).
 9. Келланд М. Д. Екзистенційна психологія. [E-resource]. URL: [Екзистенційна психологія](#) (дата звернення: 14.08.2025).
 10. Класифікація фразеологізмів. [E-resource]. URL: <https://dovidka.biz.ua/klasifikatsiya-frazeologizmiv> (дата звернення: 05.09.2025).
 11. Культура епохи Відродження та Просвітництва. [E-resource]. URL: <file:///c:/users/user/downloads/lektsiya-4-kultura-epokhi-vidrozhennya-ta-prosvitnitstva.pdf> (дата звернення: 21.09.2025).
 12. Левіщенко М. С. Лінгвокультурні особливості пізнього вікторіанського дискурсу (на матеріалі англomовної художньої прози кінця XIX ст.) : дис. канд. філол. наук : 10.02.04 / Марія Сергіївна Левіщенко ; наук. керівник А. М. Приходько. – Київ : Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова, 2013. 240 с. – Режим доступу: [E-resource]. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Levischenko_Mariia/Linhvokulturni_osoblyvosti_piznoho_viktorianskoho_dyskursu_na_materiali_anhломovnoi_khudozhnoi_prozy.pdf (дата звернення: 19.09.2025).
 13. Леута О. І. Сингаївська О. С. [E-resource]. URL: [Leuta_Synhainvska.pdfLeuta_Synhainvska.pdf](#) (дата звернення: 25.10.2025).
 14. Людмила Квік . Актуальні проблеми релігійної віри в інтерпретації Папи Бенедикта XVI [E-resource]. URL: <http://irbis-nbu.gov.ua/cgi->

- bin/irbis_nbu/cgiirbis_64.exe?c21com=2&i21dbn=ujrn&p21dbn=ujrn&image_file_download=1&image_file_name=pdf/nznuoafs_2015_18_13.pdf (дата звернення: 19.09.2025)
15. Мартинюк А. П. Лінгвістична концептологія: методологічні платформи, методики аналізу, перспективи розвитку. [E-resource]. URL: <https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/8606/1/22.pdf> (дата звернення: 23.07.2025).
 16. Мудрість Народна. Українські прислів'я та приказки. [E-resource]. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Ukrainskyi_narod/Mudrist_narodna_Ukrainski_pryslivia_ta_prykazky (дата звернення: 05.09.2025).
 17. Плотнікова Н. В. Поняття «концептосфера» та «концепт» у сучасній лінгвістиці / Н. В. Плотнікова // Філологічні науки. 2020. № 1 (частина 1). С. 104–109. – Режим доступу: [E-resource]. URL: https://philol.vernadskyjournals.in.ua/journals/2020/1_2020/part_1/19.pdf (дата звернення: 25.10.2025).
 18. Полюжин М. М. Поняття, концепт та його структура. [E-resource]. URL: <https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/7847/1/43.pdf> (дата звернення: 22.07.2025).
 19. Приказки та прислів'я про душу. [E-resource]. URL: <https://vislovi.in.ua/prykazky-ta-prysliv-ya-pro-dushu/> (дата звернення: 12.10.2025).
 20. Приходько А. М. Когнітивно-дискурсивні параметри (лінгво)концепту// Наукові записки. Випуск 187. Серія: Філологічні науки. Кропивницький: Видавництво «КОД», 2020. С. 421 – 426. // [E-resource]. URL: <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/1248484.pdf> (дата звернення: 27.07.2025).
 21. Приходько А. М. Когнітивно-комунікативні дуалізми сучасної парадигми лінгвістики / А. М. Приходько // Теоретичні засади лінгвістичних досліджень. 2012. С. 47–58. – Режим доступу: [E-resource]. URL:

- <https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/8727/1/47.pdf> (дата звернення: 28.07.2025).
22. Приходько А. М., Семьонова Н. В. Концептосистема ідиодискурсу Роберта Бернса / А. М. Приходько, Н. В. Семьонова // Південний архів (філологічні науки). 2020. № 84. – Режим доступу: [E-resource]. URL: <https://pa.journal.kspu.edu/index.php/pa/article/view/709> (дата звернення: 22.07.2025).
23. Сінна Л. Ю. Вербалізація концепту «душа» в мовній картині світу англійців. [E-resource]. URL: http://www.vestnik-philology.mgu.od.ua/archive/v52/part_1/39.pdf (дата звернення: 02.10.2025).
24. Турченко В. О. Когнітивно – комунікативні характеристики концепту скромність в англomовному дискурсі XVI – XXI століть. [E-resource]. URL: <https://foreign-languages.karazin.ua/resources/7b65d5def9c4d3438609e10ee4ae1c1a.pdf> (дата звернення: 22.07.2025).
25. Шевченко О. М., Шевченко Н. С. Когнітивна ЛІНГВІСТИКА ЯК НАПРЯМ МОВОЗНАВЧОГО ДОСЛІДЖЕННЯ. [E-resource]. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2020/7.1/36.pdf> (дата звернення: 26.07.2025).
26. Anisimova A., Repp L. Conceptualization of the Lexemes Heart and Soul in the Novel *The Underground Railroad* by Colson Whitehead // *Ukrainian Sense*, 2024, № 2. С. 5–12. DOI: 10.15421/462312. Режим доступу: [E-resource]. URL: <https://ukrsense.dp.ua/index.php/USENSE/article/view/402> (дата звернення: 15.10.2025).
27. Bobro M. P. The Concept "Life" in the Ukrainian National Linguistic Worldview // *Transcarpathian Philological Studies*, 2020, Vol. 13. DOI: 10.32782/tps2663-4880/2020.13-1. Режим доступу: [E-resource]. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/32533/1/THE%20CONCEPT%20LIFE%20IN%20UKRAINIAN%20NATIONAL%20LINGUISTIC%20WORLDVIEW.pdf> (дата звернення: 14.09.2025).

28. Repp L. The Concept Soul in the English Worldview (Based on Monolingual Lexicographic Sources) // *Anglistics and Americanistics*, 2021. № 18. С. 51–58. DOI: 10.15421/382108. Режим доступу: [E-resource]. URL: <https://anglistika.dp.ua/index.php/AA/article/view/274> (дата звернення: 25.10.2025).
29. Semantic Features of Words with the Concept of 'Soul' (DUSA) in English // ResearchGate. – 2021. – Режим доступу: [E-resource]. URL: https://www.researchgate.net/publication/365024744_SEMANTIC_FEATURES_OF_WORDS_WITH_THE_CONCEPT_OF_SOUL-DUSA_IN_ENGLISH (дата звернення: 15.10.2025).
30. Wierzbicka A. Emotions Across Languages and Cultures: Diversity and Universals. – Cambridge: Cambridge University Press, 1999. Режим доступу: [E-resource]. URL: <https://doi.org/10.1017/CBO9780511521256> (дата звернення: 15.10.2025).
31. Wierzbicka A. Soul and Mind: Linguistic Evidence for Ethnopsychology and Cultural History / A. Wierzbicka // *American Anthropologist*. – 1989. – Vol. 91, No. 1. – P. 41–58. – Режим доступу: [E-resource]. URL: <https://www.jstor.org/stable/678007> (дата звернення: 15.10.2025).

БІБЛІОГРАФІЧНІ ДЖЕРЕЛА

32. Великий тлумачний словник сучасної мови. [E-resource]. URL: <https://slovnyk.me/dict/vts/%D0%B4%D1%83%D1%88%D0%B0> (дата звернення: 17.08.2025).
33. Горох – українські словники. Відкривати душу – синонімія. [E-resource]. URL: <https://goroh.pp.ua/%D0%A1%D0%B8%D0%BD%D0%BE%D0%BD%D1%96%D0%BC%D1%96%D1%8F/%D0%B2%D1%96%D0%B4%D0%BA%D1>

- [%80%D0%B8%D0%B2%D0%B0%D1%82%D0%B8%20%D0%B4%D1%83%D1%88%D1%83](#) (дата звернення: 14.08.2025).
34. Душа-Етимологія. [E-resource]. URL: <https://goroh.pp.ua/%D0%95%D1%82%D0%B8%D0%BC%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%8F/%D0%B4%D1%83%D1%88%D0%B0> (дата звернення: 14.08.2025).
35. Душа-Тлумачення. [E-resource]. URL: <https://goroh.pp.ua/%D0%A2%D0%BB%D1%83%D0%BC%D0%B0%D1%87%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F/%D0%B4%D1%83%D1%88%D0%B0> (дата звернення: 19.09.2025).
36. Словарь української мови: в 4-х тт. / За ред. Б. Грінченка. — К., 1907—1909. [E-resource]. URL: http://ukrlit.org/slovnyk/hrinchenko_slovar_ukrainskoi_movy (дата звернення: 01.09.2025).
37. Словник української мови : в 11 т. / голов. ред. І.К. Білодід. Київ : Наук. думка, 1971. Т. 2: Г-Ж. 550 с.
38. Словник української мови. Словник Грінченка. Тлумачення / значення слова "ДУША". [E-resource]. URL: <https://hrinchenko.com/slovar/znachenie-slova/14476-dusha.html> (дата звернення: 17.08.2025).
39. Тлумачення із "Словника української мови". [E-resource]. URL: <https://slovnyk.ua/index.php?swrd=%D0%B4%D1%83%D1%88%D0%B0> (дата звернення: 17.08.2025).
40. Тлумачний словник української мови. [E-resource]. URL: <https://www.inmo.org.ua/sum.html?wrd=%D0%B4%D1%83%D1%88%D0%B0> (дата звернення: 01.09.2025).
41. Cambridge Dictionary. Soul. English meaning. [E-resource]. URL: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/soul> (дата звернення: 02.10.2025).
42. Glosbe Dictionary. [E-resource]. URL: <https://uk.glosbe.com/en/uk/soul> (дата звернення: 02.10.2025).

43. Oxford English Dictionary. Soul. Etymology. [E-resource]. URL: https://www.oed.com/dictionary/soul_n?tab=etymology&tl=true#21808475 (дата звернення: 19.09.2025).
44. Oxford learner's dictionary. [E-resource]. URL: <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/soul?q=soul> (дата звернення: 02.10.2025).
45. The Free Dictionary. Idioms by The Free Dictionary. [E-resource]. URL: <https://www.thefreedictionary.com/spirit> (дата звернення: 15.10.2025).

СПИСОК ХУДОЖНЬОЇ ЛІТЕРАТУРИ

46. Аристотель. Про душу // Твори: в 4 т. Т. 1. М.: Думка, 1976. С. 394-396. [E-resource]. URL: https://stud.com.ua/42203/filosofiya/aristotel_dushu_politika (дата звернення: 14.08.2025).
47. Вишенський І. Послання. [E-resource]. URL: <https://tarnawsky.artsci.utoronto.ca/elul/Vyshenskyi/Poslannia1.html> (дата звернення: 14.08.2025).
48. Кобилянська О. Ю. Поети. Бібліотека української літератури. [E-resource]. URL: <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=2480> (дата звернення: 16.08.2025).
49. Костенко Л. В. Маруся. [E-resource]. URL: <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=1042> (дата звернення: 16.08.2025).
50. Куліш П. А. До Данте. Бібліотека української літератури. [E-resource]. URL: <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=13088> (дата звернення: 16.08.2025).
51. Нестор Літописець. Повість минулих літ. Бібліотека української літератури. [E-resource]. URL:

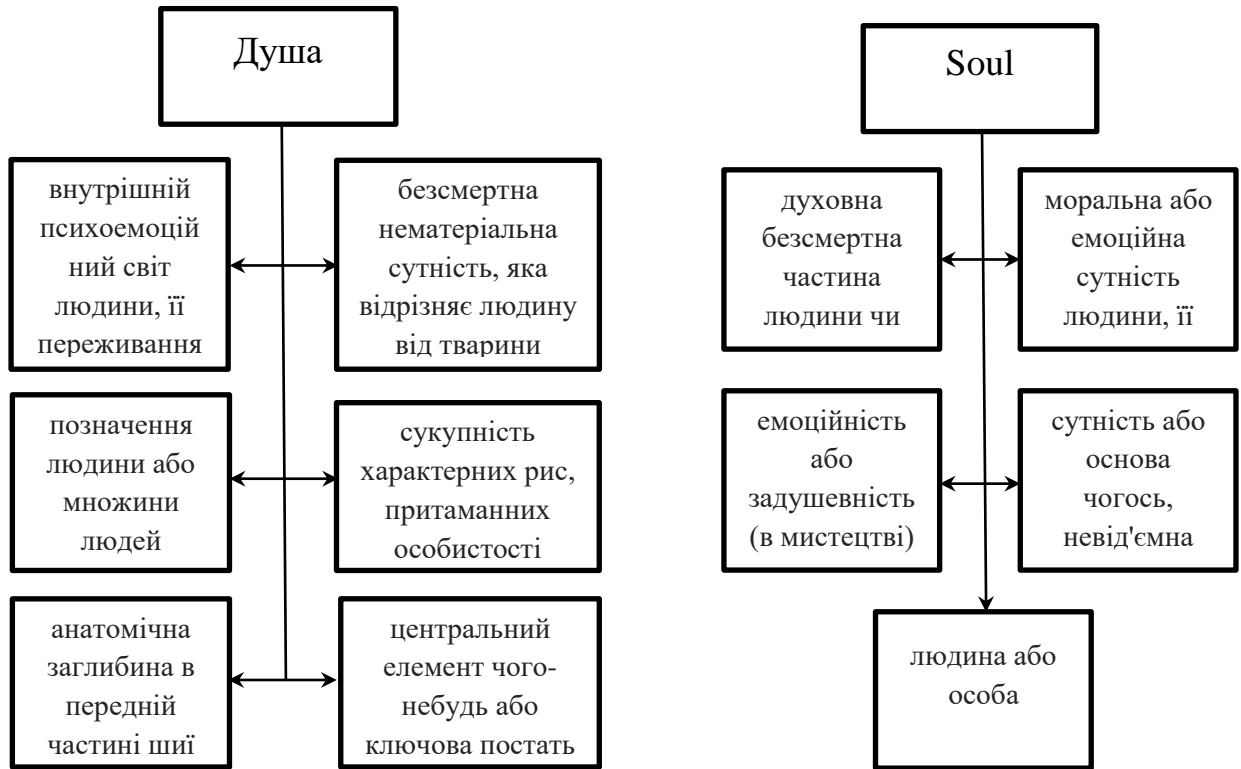
- <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=13465> (дата звернення: 14.08.2025).
52. Олесь О. В Вигнанні дні течуть як сльози. [E-resource]. URL: https://www.pysar.net/virsz.php?poet_id=50&virsz_id=174 (дата звернення: 14.09.2025).
53. Платон. Держава. Пер. з давньогр. Д. Коваль. — К., 2000. — С. 71-106. [E-resource]. URL: <http://litopys.org.ua/plato/plat03.htm> (дата звернення: 14.08.2025).
54. П'ять ідей Григорія Сковороди про сутність людського щастя. [E-resource]. URL: <https://www.newlib.org.ua/p-iat-idej-hryhoriia-skovorody-pro-sutnist-liudskoho-shchastia/> (дата звернення: 16.08.2025).
55. Самійленко В. І. До душі. [E-resource]. URL: <https://www.myslenedrevo.com.ua/uk/Lit/S/SamijlenkoV/Lyrics/DoDushi.html> (дата звернення: 14.09.2025).
56. Тичина П. Г. Блакить мою душу обвіяла. [E-resource]. URL: <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=2525> (дата звернення: 14.09.2025).
57. Українка Л. Всі наші сльози тугою палкою. Бібліотека української літератури. [E-resource]. URL: <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=22866> (дата звернення: 16.08.2025).
58. Шевченко Т. Г. Кавказ. Зібрання творів: У 6 т. — К., 2003. — Т. 1: Поезія 1837-1847. — С. 343-347; С. 734-736. [E-resource]. URL: <http://litopys.org.ua/shevchenko/shev139.htm> (дата звернення: 16.08.2025).
59. Austen J. Persuasion. [E-resource]. URL: https://www.kkoworld.com/kitablar/Ceyn_Ostin_Inandirma_eng.pdf (дата звернення: 21.09.2025).
60. Berkeley G. Three Dialogues between Hylas and Philonous in opposition to Sceptics and Atheists. [E-resource]. URL:

- <https://www.earlymoderntexts.com/assets/pdfs/berkeley1713.pdf> (дата звернення: 19.09.2025).
61. Blake W. The Project Gutenberg eBook of Songs of Innocence and of Experience. [E-resource]. URL: https://www.kkoworld.com/kitablar/Ceyn_Ostin_Inandirma_eng.pdf (дата звернення: 21.09.2025).
62. Керуас J. The Dharma bums. [E-resource]. URL: <https://archive.org/details/dharmabums0000kero/page/170/mode/2up?q=soul> (дата звернення: 02.10.2025).
63. Коппер Е. А., Jr., Ph.D. *Graham Greene's The Power and The Glory*. [E-resource]. URL: <http://ndl.ethernet.edu.et/bitstream/123456789/5285/1/127.pdf> (дата звернення: 21.09.2025).
64. Quotable Quote [E-resource]. URL: <https://www.goodreads.com/quotes/7774659-his-mind-seemed-older-than-theirs-it-shone-coldly-on> (дата звернення: 02.10.2025).
65. Woolf V. The Waves. eBook No.: 0201091h.html [E-resource]. URL: <https://gutenberg.net.au/ebooks02/0201091h.html> (дата звернення: 02.10.2025).

ДОДАТОК А

Таблиця А.1

Семантика концепту ДУША/SOUL в українській та англійській мовних картинах світу

SUMMARY

The diploma thesis “Verbalization of the Concept of SOUL in Ukrainian and English World Construal” explores the peculiarities and differences in the use of the concept of SOUL in Ukrainian and English cultures. The research is based on an in-depth lexical and semantic study of the concept of SOUL in the above-mentioned languages. Furthermore, it reveals common and different features of the word within the cultural worldview.

The relevance of this research is determined by the fact that the etymology of the word SOUL is constantly changing under the influence of cultural and historical factors. Understanding the concept's value, use, and meaning today helps bridge cultures and supports translation and linguoculturology research. The study material can also be valuable for the development of a conceptual dictionary.

The aim of the research is to compare two linguistic world construals focusing on the role of the concept of SOUL in Ukrainian and English languages. Determine shared and distinct features in the use of the word.

The main objectives include:

1. To demonstrate a good understanding of theoretical foundations, which include anthropocentrism in the linguistic worldview and the role of the concept in linguoculturology.
2. To explore how the concept of SOUL is used in the humanities.
3. To analyze the etymological and semantic features of the concept of SOUL from both Ukrainian and English linguistic and cultural perspectives.
4. To consider the axiological and figurative components of the concept of SOUL.
5. To identify both common and distinctive features of concept components through contrastive analysis of cultural and national aspects in the verbalization of the concept of SOUL.

The research applies the descriptive method to collect, systemize and generalize linguistic material. In addition, etymological, conceptual and component

analyses were conducted to explore the concept of SOUL in greater depth. The diploma thesis also includes analysis of dictionary definitions and lexemes in order to identify lexical nominations of the concept. Moreover, a lexico-semantic field was constructed, which helps to systematize linguistic units that verbalize the concept of SOUL and belong to the same semantic group.

The scientific novelty of the study lies in a thorough investigation and comparison of the concept of SOUL in two world construals, taking into account its conceptual, axiological and figurative components within Ukrainian and English linguoculturology.

The study has theoretical value for the in-depth exploration of cognitive linguistics and linguoculturology. The practical relevance lies in the creation of bilingual conceptual dictionaries and translation practice.

Main content consists of two chapters. The first chapter provides an overview of the structure of the concept in linguoculturology. It examines anthropocentric nature in language, clarifies the meaning of the definition concept, and analyzes the use of the word SOUL in the humanities. The second section is devoted to the consideration of the semantic features of the concept of SOUL in the Ukrainian and English languages. Various influences on the formation of concepts and their methods of implementation are researched. Furthermore, a comparative analysis of the use of the words was conducted.